СОВЕТ ИТТИФОҚИ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИНИНГ XXVIII СЪЕЗДИ

Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ҚИШЛОҚ ҲАҚИҚАТИ

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитетининг газетаси

1990 ЙИЛ 12 ИЮЛЬ, ПАЙШАНБА
№ 158 (4.951).
БАҲОСИ 3 ТИЙИН.

1974 йил 1 январдан буён нашр этилади ◆ Душанбадан ташқари ҳар куни чиқади

Михаил Сергеевич ГОРБАЧЕВ

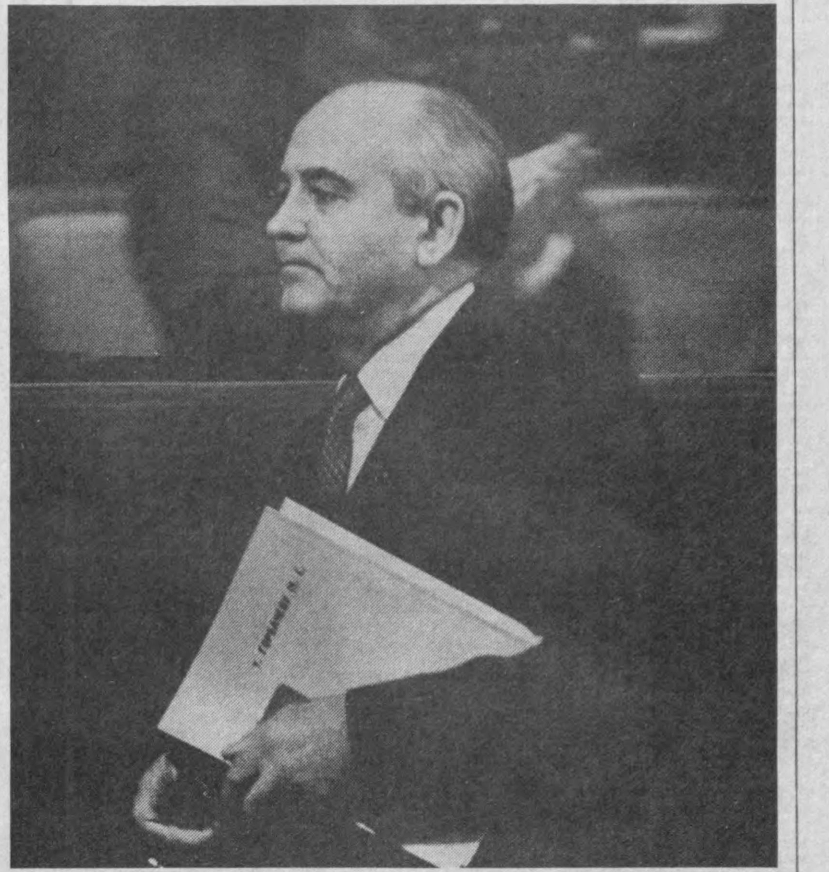

Михаил Сергеевич Горбачев 1931 йил 2 март куни Ставрополь ўлкасининг Красногвардейское районидаги Привольное қишлоғида деҳқон оиласида туғилган. 13 ёшидан вақти-вақти билан колхозда, 15 ёшидан — машина-трактор станцияси комбайнчисининг ёрдамчиси бўлиб ишлаган. М. В. Ломоносов номидаги Москва Давлат университети ҳуқуқшунослик факультетини (1955 йил) ва сиртдан Ставрополь қишлоқ хўжалиги институтининг иқтисод факультетини (1967 йил) тамомлаган.

Университетни тамомлагандан кейин ўз юртида, Ставрополь ўлкасида, — аввалига ҳуқуқшунослик ихтисоси бўйича ишлади, бироқ тез орада комсомол ишига кўтарилди.

1962 йил мартида Ставрополь территориал-ишлаб чиқариш колхоз-совхоз бошқармасининг партия ташкилотчиси этиб сайланди, ўша йилнинг декабрида эса КПСС ўлка комитети партия органлари бўлимининг мудири қилиб тасдиқланди. 1966 йил сентябрида Ставрополь шаҳар партия комитетининг биринчи котиби этиб сайланди. 1968 йил августидан КПСС Ставрополь ўлка комитетининг иккинчи котиби лавозимида ишлади, 1970 йил апрелида эса биринчи котиб қилиб сайланди.

1978 йилда КПСС Марказий Комитетининг котиби, 1979 йилда КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси аъзолигига номзод қилиб сайланди. 1980 йил октябрида КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзолигига ўтказилди. 1985 йил мартида КПСС Марказий Комитетининг Бош котиби қилиб сайланди.

1988 йил октябридан — СССР Олий Совети Президиумининг Раиси, 1989 йил май ойидан — СССР Олий Советининг Раиси бўлиб ишлади. 1990 йил мартида Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг Президенти лавозимига сайланди.

1990 йил 10 июлда КПСС XXVIII съездида яна КПСС Марказий Комитетининг Бош котиби этиб сайланди.

Бир қанча давлат мукофотларига сазовор бўлган.

Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг XXVIII съезди тўғрисида

АХБОРОТ

1990 йил 10 июль куни Москвада, Кремлнинг Съездлар саройида Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг XXVIII съезди ўз ишини давом эттирди.

Кечқурунги мажлисда делегатлар КПСС XXVIII съездининг «Инсонпарвар, демократик социализм сари» Дастурий баёноти лойиҳасини тайёрлаш комиссиясининг раҳбари В. А. Медведевнинг ахборотини тингладилар.

Сўнгра КПСС Марказий Комитети Бош котибини сайлаш юзасидан овоз бериш ўтказилди.

Шундан кейин съезд қатнашчилари КПСС XXVIII съездининг Дастурий баёноти лойиҳасини муҳокама қилишни давом эттирдилар.

Кечки мажлис охирида саноқ комиссиясининг раиси овоз бериш натижаларини эълон қилди. М. С. Горбачев Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Марказий Комитетининг Бош котиби этиб сайланди. Делегатлар саноқ комиссиясининг протоколини тасдиқладилар.

Съезд қатнашчилари ҳузурида КПСС Марказий Комитетининг Бош котиби, СССР Президенти М. С. Горбачев қисқа нутқ сўзлади.

* * *

1990 йил 11 июль куни Москвада, Кремлнинг Съездлар саройида Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг XXVIII съезди ўз ишини давом эттирди.

Эрталабки мажлис Озарбайжон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи котиби, Озарбайжон ССР Президенти А. Н. Муталибов раислигида ўтди.

Съездда резолюциялар лойиҳаларини муҳокама қилиш давом этди.

Танаффусдан сўнг мажлисда КПСС Марказий Комитети Бош котиби М. С. Горбачев раислик қилди.

Делегатлар КПСС Марказий Комитети Бош котибининг ўринбосари лавозимига кўрсатилган номзодларни муҳокама қилдилар.

КПСС Марказий Комитетининг КПСС XXVIII съездига Сиёсий ҳисоботи ва партиянинг вазифалари юзасидан Совет Иттифоқи Коммунистик партияси XXVIII съездининг

РЕЗОЛЮЦИЯСИ

Съезд, партия Марказий Комитетининг Сиёсий ҳисоботини — маърузачи КПСС Марказий Комитетининг Бош котиби М. С. Горбачев, тинглаб ва муҳокама қилиб — шуни қайд этадики, партиянинг XXVII ва XXVIII съездлари ўртасидаги даврда жамият ҳаётида чуқур ўзгаришлар рўй берди. КПСС Марказий Комитети, Марказий Комитетнинг Сиёсий бюроси сиёсий раҳбарликнинг коллектив органлари сифатида партиянинг, барча тараққийпарвар кучларнинг эътиборини мамлакатни инсонпарварлик, демократия, ижтимоий адолат томон революцион тарзда буриб юборишга қаратдилар.

Мамлакатга, халққа, партияга, социалистик ғоянинг ўзига ниҳоятда катта зарар етказган мустабид сталинча система бартараф этилаётир. Эркин фуқароларнинг социалистик қадриятларга асосланган жамияти қарор топаётир.

Бутун сиёсий устқурма тубдан ўзгартирилиб, инсон ҳуқуқларини тасдиқлайдиган, эркин сайловларга, кўп партиявийликка имкон берадиган чинакам демократия мустаҳкамланмоқда.

Ортиқ даражада марказлашган давлат халқларнинг ўз ҳуқуқларини ўзи белгилашига ва ихтиёрий равишда бирлашувига асосланган ҳақиқий иттифоқ давлатига айланмоқда.

Мафкуравий буйруқбозлик ўз ўрнини эркин фикр юритиш ва ошкораликка, ахборотларнинг ошкоралигига бўшатиб бермоқда.

Меҳнаткашларни мулкдан ва ўз меҳнати натижаларидан бегоналаштириб қўйган давлат — монополия ишлаб чиқариш муносабатлари бузиб ташланаётир.

Социалистик ишлаб чиқарувчиларнинг эркин беллашуви учун шароит вужудга келаётир.

Шундай қилиб қайта қуриш даврида қабул қилинган партия қарорлари халқ ҳокимиятини қайта тиклаш, демократик давлатнинг ҳуқуқий асосларини ишлаб чиқиш, янги сиёсий тафаккурни шакллантириш, иқтисодийислоҳотни рўёбга чиқариш юзасидан амалий ишлар қилиш учун имконият яратди. Буларнинг ҳаммаси миллионлаб кишиларни сиёсий ҳаётга жалб қилиб, қайта қуришнинг барқарор бўлишига ёрдам бермоқда.

Съезд шуни таъкидлайдики, партиянинг тақдири, унинг тарихий истиқболи қайта қуриш мақсадларига эришиш билан, халқ турмушининг яхшиланиши билан бевосита боғлиқдир. Съезд КПССнинг қатъий янгиланиши, ақидапарастликдан холи бўлиш, омма орасида сиёсий иш олиб бориш санъатини, одамларни ҳақиқат кучи, далиллар билан жалб қилиш, бошқа ижтимоий-сиёсий кучлар билан амалий ҳамкорлик қилиш маҳоратини эгаллаш, энг муҳими эса амалий ишлар қилиш тарафдоридир.

Съезд айтадики: фикрдошларнинг ихтиёрий иттифоқи бўлган КПСС социалистик йўлни танлаган ва коммунистик истиқболга интиладиган партия бўлиб қолади, у ўз сиёсати билан ишчилар синфи, деҳқонлар, зиёлилар, бутун меҳнат аҳли манфаатларини ифодалайди ва ҳимоя қилади. Бу унинг умумбашарий, инсонпарвар қадриятлар, ижтимоий адолат тарафдори эканлиги билан боғлиқдир. Коммунистларнинг аксарияти халққа ҳалол хизмат қилиб келдилар ва хизмат қилмоқдалар. Улар Сталин ва унинг шериклари қилган жиноятлар учун, турғунлик йилларида сиёсий раҳбариятнинг хатолари учун жавобгар эмаслар.

(Давоми учинчи бетда).

ҚАЙТА ҚУРИШНИ ИЗЧИЛЛИК ВА ҚАТЪИЯТ БИЛАН ДАВОМ ЭТТИРАЙЛИК

Михаил Сергеевич Горбачев яна КПСС Марказий Комитетининг Бош котиби этиб сайланди. Бу — партия XXVIII съезди саккизинчи иш кунининг энг асосий янгилиги бўлди. Овоз бериш натижалари сешанба куни кечқурун эълон қилинди.

Шу куни эрталаб эса, одатдагидек, делегатлар съезд ҳужжатларига оид ишни давом эттириш учун Кремлнинг Съездлар саройига тўпланишди.

10 июль эрталабки мажлисда **М. С. Горбачев** Марказий Комитетнинг XXVIII съездга Сиёсий ҳисоботи муҳокамасини якунлади, (М. С. Горбачев нутқи матбуотда эълон қилинади).

Шундан кейин раислик қилувчи **С. И. Гуренко** съезд таҳрир комиссиясининг раиси **В. А. Ивашкога** сўз берди. У Марказий Комитетнинг Сиёсий ҳисоботи юзасидан резолюция устидаги иш ҳақида ахборот берди. Комиссияга 1500 тадан кўпроқ мулоҳаза ва таклиф тушди, деб таъкидлади у. Хўш, уларнинг таҳлили нимани кўрсатди? Аввало — бу мулоҳаза ва таклифларнинг қарийб ярми съезд алоҳида ҳужжатлар қабул

(Давоми учинчи бетда).

КПСС Марказий Комитетининг партия XXVIII съездига Сиёсий ҳисоботи муҳокамасининг якунлари юзасидан

М. С. ГОРБАЧЕВ нутқи

Мунозара энди авж олмоқда, кўп иш ҳали олдинда турибди. Мунозара шу ерда, мана шу залда ҳам, секцияларда, комиссияларда ҳам давом этди. Бу секциялар ва комиссиялар ишида съезд делегатлари фаол қатнашмоқдалар. Бунга ишчи, деҳқон делегатлар, партия ташкилотларининг, район ва шаҳар партия комитетларининг котиблари, аграр ходимлар билан бўлган учрашувларимиздаги баҳсларни ҳам қўшадиган бўлсак, айтиш мумкинки, съезд кўп нарсани юзага чиқарди. Бир томондан, мамлакатда юз бераётган жараёнлар ҳақида биз билган гаплар тасдиқланди. Лекин съезд, айниқса, жамиятимизда у ёки бу тамойиллар ривожланадиган бўлса, уларнинг мумкин бўлган оқибатларига баҳо бериш нуқтаи назаридан қараганда биз билган нарсаларга яна кўп нарсани қўшди.

Мен ҳозир тўла якун ясашга даъвогар эмасман — бу ишни съезддан кейин партиянинг янги сайланган Марказий Комитети ва унинг органлари, барча даражадаги партия комитетлари амалга оширадилар. Ҳамма нарсани бирваракайига бир жойга тўплаш жўн эмас. Ҳозирги босқичда нималарни сезаётган, бошдан кечираётган ва баҳолаётган бўлсам, худди шундай гапираман.

Мунозара умуман ақл-идрокнинг ҳолатини, иқтисодиёт ва ижтимоий соҳадаги, сиёсий турмушдаги аҳволни, мамлакатда юз бераётган қайта қуриш жараёнларининг кескинлигини акс эттирди. Унда юзаки, тасодифий, аччиқ устида, ташвишлар зўрлигидан айтилган гаплар ҳам кўп бўлди, ҳатто ғазабланиш ёки баҳс юритишни билмаслик оқибатларида айтилган гаплар ҳам бўлди. Нима ҳам дердик, ҳаммамиз ўрганамиз. Воқелигимиз ана шундай.

Мен муҳокама марказида турган, энг қизғин баҳсларга сабаб бўлган ва бу хусусда энг кўп савол берилган асосий жиҳатларни ажратиб кўрсатмоқчиман. Масалани шу тарзда қўйиш тўғри бўлади, деб ўйлайман: ҳозир мунозарадан, съездимизда бўлаётган ишлардан қандай сабоқ чиқариб олиш мумкин?

Дастлаб шуни таъкидлаш керакки, озгина истисно билан қайта қуришга қаратилган сиёсий йўл, жамиятимизни социалистик йўл доирасида янгилаш шубҳа остига олинаётгани йўқ, уни съезд қўллаб-қувватламоқда. Делегатларнинг кўпчилиги қайта қуришни ҳаётнинг ўзи тақозо этганлигини ва у иқтисодиётдан тортиб маънавий соҳагача барча йўналишларда сиёсатга айланиб, ҳозирнинг ўзидаёқ жамиятда улкан ўзгаришлар бўлишига олиб келганини ва бутун тараққиётимизга шундай катта таъсир ўтказаётганини тушуниб турибди. Менинг позициям қуйидагилардан иборат — бу хусусда сизлар аниқ-равшан тасаввурга эга бўлишларингиз керак. Хатолар, нуқсонлар, кечикишларга қарамай (бу ҳақда делегатлар бу ерда тўғри гапиришди ва қаттиқ танқид қилишди, чунки бу жамият ва партия учун катта маҳрумликларга айланди), мамлакатдаги ҳозирги аҳволнинг фожиали эканлигига қарамай, юз берган ўзгаришларнинг умумий якунини мен жуда катта ва илғор якун деб ҳисоблайман.

Съездда қайта қуриш нима берганлиги тўғрисидаги фикрлар тўқнашди. Қайта қуриш самараларига арифметиканинг тўрт амалидан фойдаланиб, дорихона тарозисига солиб баҳо беришга уринишлар бўлди. Бу жиддий иш эмас, ўртоқлар. Қайта қуриш, жамиятни инқилобий ўзгартириш каби ҳодисаларга янги мезонлар, тарихий кўламдаги мезонлар билан баҳо бермоқ лозим.

Қайта қуриш зарурлигини, у шунчаки бинонинг олдини безаб кўрсатиш эмас, балки инқилоб эканлигини ҳақиқатан ҳам тушунган кишилар ҳали кўп нарсаларни бартараф этиш лозимлигини англайдилар. Қайта қуриш ташаббускорлари номига айтилган танқидни у қанчалик кескин бўлмасин, қабул қилар эканман ва ҳисобот маърузасига танқидий баҳо берилганига қарамай, мен унда айтилган гаплардан сира воз кечмайман, чунки уларнинг ҳаммаси пухта ўйлаб ва ўлчаб кўрилган.

Эришилган натижаларнинг энг ижобий жиҳати шундаки — жамият эркинликка эришди. У халқнинг куч-ғайратини бўғиб турган нарсалардан ҳоли бўлди, ақидалар ҳамда эски схемалар бўғиб турган ғояларга, мамлакат тақдири учун, социализм тақдири учун қайғуришга йўл очиб берди, миллионлаб кишиларни сиёсатга жалб этишга ва етилган ҳаётий ўзгартиришларни бошлаб юборишга имкон берди. Агар эркинлик бўлмаганида эди, шу съезд ҳам, съезд ўтаётган муҳит ҳам бўлмас эди.

Сталинчилик ва турғунликнинг бўғиқ ва қатағон муҳитида тўпланиб қолган ва ҳозир юзага чиққан нарсаларнинг ҳаммаси ҳам кўнгилли ва амалий бўлмади. Аммо бу билан ҳисоблашишга тўғри келади — чунки бу инқилоб, инқилобнинг дастлабки вазифаси ҳамиша халққа эркинлик беришдан иборат бўлади. Қайта қуриш ҳам ўзининг демократиялаши, ошкоралиги билан ана шу энг муҳим вазифани бажарди.

Жамият учун маънавий тикланиш ҳаво каби зарур. Бу жараён кўз ўнгимизда юз бермоқда ва бу жараён барча камчиликларга қарамай, ҳозирнинг ўзидаёқ жуда катта таъсир ўтказди. Жамият бошқача бўлиб қолди, сиз билан биз ҳам бошқача бўлиб қолдик. На партия, на умуман мамлакат, на эски ва на янги тузилган ташкилотлар ва ҳаракатлар, янги ҳокимиятимиз, сиз билан биз — ҳаммамиз, ўртоқлар, эришилган эркинликдан фойдаланишни ўрганиб олмаганлигимиз эса бошқа масаладир.

Шу сабабли биринчи навбатдаги вазифа ана шу эркинликдан фойдаланишни тезроқ ва яхшироқ ўрганиб олишдан иборат.

Сиёсий ислоҳотда етарли даражада илгарилаб кетдик, халқнинг ўз иродасини демократик ифода этиши негизида юқоридан тортиб қуйигача ҳокимиятнинг янги структураларини барпо этдик. Улар янада такомиллашмоқда, аммо ҳозирнинг ўзидаёқ демократиямизни, ҳуқуқий давлат тушунчасини аниқ-равшан мазмун билан тўлдириб, ишлай бошлади. Унинг ишида ожиз томонлари кўп, тажриба етишмайди, иш тартиби ва воситалари созланмаган, кўпинча сиёсий маданият ва ўқув, махсус билим етишмайди — бу ҳақда шу кунларда кўп гапирилди. Советларнинг кадрлар туркумини шакллантириш жараёни ҳали тугалланмаган. Шунга қарамай янги Советлар иш қила бошлади, халқ депутатларининг масъулияти, аниқ муаммолар, аҳолининг эҳтиёжлари билан тезроқ шуғулланиш муддаоси кучайиб бормоқда.

Шу тариқа чинакам Совет ҳокимияти қайтадан тикланаётганлиги қувончли воқеа, қайта қуришнинг энг муҳим ғалабаларидан биридир, бунда коммунистлар, партия ташкилотлари қатнашдилар ва ҳозир ҳам қатнашмоқдалар. Шунга қарамай, баъзи жойларда Советлар билан партия ўртасида бироз ажралиш, айтишим мумкинки, совуқчилик сезилмоқда. Бу соҳада коммунистлар ғоят диққат-эътиборли бўлишлари ва аввало, ўзларига назар ташлашлари керак. Ишни ҳамиша ўзидан бошлаш лозим. Бу бегоналашув биз Советлар билан алоқада буйруқбозлик-маъмуриятчилик системасидан мерос қолган олдинги усуллардан ҳеч қутула олмаётганимиз билан боғлиқ эмасмикан? Янги ҳокимият органлари ўз томонидан бундай эътирозларга қийинчилик билан муносабат билдирмоқдалар.

Қонунийликни мустаҳкамлаш, тартиб ўрнатиш, қарорларни амалга ошириш воситаларини вужудга келтириш эндиликда барча даражадаги Советларнинг ҳокимият ва ҳуқуқларни тезроқ қўлга киритиши билан бевосита боғлиқ эканлигини маърузамда айтиб ўтдим. Буни яна бир бор такрорламоқчиман. Бу ишда ёрдам бериш партиянинг, партия ташкилотлари ва комитетларининг, Советларда ва ишлаб чиқариш жамоаларида ишлайдиган коммунистларнинг муқаддас бурчидир. Мен шу билан бир вақтда Советларнинг депутатларини ҳам амалий тарзда, Конституция ва қонун доирасида ҳаракат қилишга даъват этаман. Уларга мен биринчи навбатда Президент сифатида мурожаат қиламан. Депутатларнинг бир қисми, очиғини айтамиз, мухолифлик позициясига ўтиб олмоқда, бу ҳеч қандай яхшилик келтирмайди. Агар коммунистлар ҳозирги вақтда янгиланган Советлар нима эканлигини, уларнинг ўзлари халқ манфаатларини кўзлаб вазиятни нормализга солишга ўз ҳиссаларини қўшишлари лозимлигини тушунмас эканлар, бу яхши эмас. Агар Советлар партия ташкилотлари билан алоқа қилиш зарурлигини тушунмас эканлар, бу яхши эмас.

Мунозаранинг иккинчи сабоғи тўғрисида гапирганда, қайта қуриш йўлини қўллаб-қувватлаш билан бир вақтда бу йўл ҳамиша ҳам изчиллик билан ўтказилмаганлиги хусусида жуда кўп ўткир танқидий мулоҳазаларни айтган делегатларнинг фикрларини ажратиб кўрсатмоқчиман. Ижтимоий жараёнларни йўналтириб туриши ва салбий ҳодисалар юз беришининг олдини олиши лозим бўлган кўпгина муҳим қарорлар ва қонунлар бажарилмай қолди. Шуларнинг ҳаммасини ўйлаб кўриш ва келажак учун хулосалар чиқариб олиш керак.

Шундай бўлдики, биз ҳаёт талабларига тезроқ жавоб қайтаришга ва зарур қонунлар ва қарорларни қабул қилишга интилиб, уларни бажаришга кам эътибор бердик, аслини олганда бизда қарорлар ва қонунларнинг бажарилишини таъминлайдиган чинакам воситаларнинг ўзи барпо этилмаган. Ана шундан президентлик ҳокимияти зарурлиги равшан бўлди, сиёсий ислоҳотни тезроқ ўтказиш, янги Советларни барпо этиш зарурлиги равшан бўлди, чунки буларсиз қонунларнинг ўзи муаллақ бўлиб қолаверади.

Булар кўп жиҳатдан марказнинг виждонига ҳавола. Лекин жумҳурият ва маҳаллий босқичларда ишловчи ўртоқларнинг масъулияти ҳақида ҳам гапирмоқчиман. Биз марказда жойларга, жойларда марказга имо қилмасдан ҳамкорлик қилишимиз, куч-ғайратларни бирлаштириб ҳаракат қилишимиз лозим, айбдорларни четдан қидирмаслигимиз керак.

(Давоми иккинчи бетда).

М. С. ГОРБАЧЕВ нутқи

(Давоми. Боши биринчи бетда).

Жумҳуриятлардаги ва жойлардаги ўртоқлар, очиғини айтганда, марказда ҳам ўртоқлар шунчаки саросимага тушиб қолганлари, ўзларини йўқотиб қўйганлари билан кўп нарсани изоҳлаш мумкин бўлар. Бу соҳада эски касаллик — ташаббускорликнинг, мустақил ёндашувларнинг йўқлиги, демократия шароитида, одатдан ташқари вазиятда янгича ҳаракат қила олмаслик намоён бўлди.

Бу ҳақда шунинг учун гапиряпманки, қайта қуришнинг барча қийинчиликларини, янги органлар ҳаётга жуда секин, қийинчиликлар билан кириб келаётганлигини ва жуда секин куч йиғаётганлигини фақат қайта қуришни рад этаётган кишиларнинг қаршилиги билан изоҳлаш мумкин эмас. Бундай қаршиликлар бор, бу ҳақда маърузада ҳам, ишчилар билан, партия ташкилотларининг котиблари билан учрашувларда ҳам айтдим. Аммо кўп одамлар ҳозирги вазиятни шунчаки тушуниб олишлари лозим.

Биз, партия тангликка учради, деймиз. Бу танглик-нинг илдизлари биз энди мислсиз сиёсийлашган янги жамиятда, ошкоралик бутун эркинлик тарихида мисли кўрилмаган даражада кенг ва амалда чекланмаган жамиятда яшаётганлигимиз ва ишлаётганлигимизни англай олмаслигимизга, бир қанча ҳолларда эса буни охиригача тушуниб етишни истамаслигимизга бориб тақалади. Кўпгина партия ташкилотлари, коммунистлар ўтмишдан мерос бўлиб қолган, бизни этагимиздан тутиб турган одатдаги усуллар билан ҳаракат қилишни давом эттирмоқдалар. Агар делегатлардан баъзилари съездга партияни буйруқлар бериш каби олдинги шароитга қайтариш умиди билан келган бўлса (нутқларга қараганда, орамизда шундай делегатлар ҳам бор), у ҳолда мен айтишим кераккки, улар аниқ-равшан ва чуқур хато қилмоқдалар. Биз ҳар бир соатимизни қайта қуришни олға силжитишга, ишимизни янги шароитга мослаштиришга сарфлашимиз лозим.

Агар партия ўзининг янги ролини бутунлай англаб етсагина, демократиялаш йўлида ўзини қайта тузишни қисқа муддатда тугалласагина, омма орасида янгича ишлашни тезроқ ўрганиб олсагина, ана ўшанда жамиятнинг етакчиси бўлади ва муваффақият билан ҳаракат қила олади. Олдинги даврлардан буён давом этган халқдан ажралиб қолишдан бартараф этиш лозим. Аввало бошланғич партия ташкилотларининг фаолиятини янгилаш, кадрларни ўзгартириш, уларнинг обрўсини ошириш йўли билан бартараф этиш лозим.

Бу ерда вужудга келган тушуниб етмаслик мени жуда ташвишга солмоқда. Агар биз ўтмишдаги ҳамма нарсалар кўп жиҳатдан эскириб қолганлигини ва энди мақбул эмаслигини англаб етмасак, биз олға томон ҳаракат қила олмаймиз, партиянинг мавқеини мустаҳкамлай олмаймиз, жамиятга самарали сиёсатни таклиф қила олмаймиз ва шу тариқа қайта қуришга янги жўшқинлик бахш эта олмаймиз. Съезд муҳитида ҳам, кўпгина нутқларда ҳам, айрим делегатларнинг мунозара олиб бориш услубида ҳам партия бошқа жамиятда яшаётганлиги ва ишлаётганлигини ҳамда янгиланган, фаолият услуби бошқача бўлган ўзга партия зарурлигини ҳамма ҳам тушуниб етмаганлигини бутун вужудим билан ҳис этдим. Биз ўз йўлимизни, ўзимиз танлаган йўлни ўзгартирмаймиз. Социалистик қадриятларга содиқмиз. Аммо ишонинглар, партиянинг муваффақияти ҳозир бу бошқа жамият эканлигини тушуниб олишга боғлиқ. Акс ҳолда уни бошқа кучлар қисиб четга чиқариб қўяди ва биз ўз мавқеимиздан маҳрум бўламиз. Ҳозир эса биз жуда катта имкониятларга эгамиз, ҳамма гап энг асосий масалани — янгиланишсиз, демократиялашсиз, халқ билан жонли алоқани мустаҳкамламай туриб, омма орасида фаол иш олиб бормай туриб, биз олға томон ҳаракат қила олмаслигимизни англаб етишдадир.

Шу кунларда мен ўртоқлар билан жуда кўп шахсий суҳбатлар ўтказдим, айтишим кераккки, одатдаги ибора билан айтганда, оддий ўртоқлар, ишчилар, деҳқонлар, зиёлилар, бошланғич партия ташкилотларининг котиблари томонида туриб партия тушиб қолган вазиятнинг одатдагича эмаслигини ва янгилигини кўпроқ тушуниб етдим ва ҳис этдим. Бу, умуман айтганда, «ўша даврлар»дан қолган ибора бўлиб, ундан фойдаланишим ўринсиз бўлса керак.

Бу ерда Донецкдан ўртоқ Гайворонский сўзга чиқди, у энг муҳими, партия ишчилар синфи билан ғоят кенг ва чуқур алоқаларни тезроқ кучайтириши лозим, деб тўғри эслатди. Делегат ишчилар ва таклиф этилганлар билан учрашув ҳам шуни кўрсатди. Партия комитетлари, шу жумладан, Марказий Комитет катта сиёсий кампаниялар давомида ишчилар синфи манфаатларини муносиб ҳимоя қила олмаганликлари, ишчилар ҳаракатининг вужудга келаётган янги шаклларига муносабат хусусида ўз мавқеларини жуда кўп ўйлаганликлари билан айбдордирлар. Биз бунда кўп нарсадан маҳрум бўлдик, ишчилар синфи масалани олдимизга тўғри қўймоқда.

Бўлиб ўтган мунозарадан чиқариб олинадиган навбатдаги сабоқ шундаки, биз қайта қуришнинг асосий йўналишларида олға томон қандай ҳаракат қилишимиз кераклигидир. Иқтисодий вазият, бозордаги аҳвол, аҳолини товарлар билан таъминлашдаги аҳвол учун партия ва давлат раҳбарияти шафқатсиз танқид қилинди.

Бу соҳадаги энг асосий вазифа — озиқ-овқат масаласини ҳал қилишдир, мен бу масалани биринчи ўринга қўяман, бу хусусдаги кескинлик тугатилса, ижтимоий соҳадаги — бошқариладиган бозорга ўтиш ва уй-жой масаласидаги аҳвол кескинлигининг 70-80 фоизи бартараф этилади.

Яширмайман, шу муносабат билан съезд делегатларнинг тўртдан уч қисми овози билан иқтисодий ислоҳот комиссиясининг номини ўзгартириб, ундаги «бозор» сўзини чиқариб ташлаганида, мен ташвишга тушиб қолдим. Демак, жамиятга таклиф этилаётган халқ хўжалигидаги вазиятни тубдан ўзгартириш йўлида кескин бурилиш қилишни тушуниб етмаслик ҳамон давом этмоқда.

Ўртоқлар, буйруқбозлик, фармойиш бериш системасининг йиртиқларини тикиш ва ямаш йўли билан давлатни ҳам, фуқароларни ҳам муҳтожликдан олиб чиқишга уриниш беҳуда эканлигини наҳотки бутун тарихимиз кўрсатмаган бўлса? Биз ўнлаб йиллар давомида ана шу системага маҳкам ёпишиб олиб, жуда кўп нарсалардан маҳрум бўлдик, ҳозир ҳам ўша системага ёпишиб олмоқдамиз ва шу тариқа янгиланишга ҳамда мамлакат иқтисодий турмушида янги шаклларга ўтишга тўсқинлик қилмоқдамиз. Бундан буён ҳам шу тариқа ҳаракат қилаверсак, очиғини айтаман, мамлакатни хонавайрон қиламиз. Мен ўз нуқтаи назаримни аниқ баён қилаяпман.

Бозор хўжалигининг афзалликлари жаҳон миқёсида исботлаб берилган, бинобарин ҳозир масала шундаки, бозор шароитида бизнинг социалистик тузумимизга, меҳнаткашлар тузумига хос бўлган юксак ижтимоий ҳимояланишни таъминлаш мумкинми? Жавоб бундай: таъминлаш мумкин, аммо айни бошқариладиган бозор иқтисодиёти жамоат бойлигини шу қадар кўпайтирадики, натижада ҳамманинг турмуш даражаси ортади. Бозор муносабатларига ўтиш жараёни учун «соҳилларни яратиб берадиган» қонунларга эга бўлишга, қарорлар қабул қилишга қодир бўлган давлат ҳокимияти бизнинг қўлимизда, албатта.

Бозор афзалликлари тўла-тўкис намоён бўлгунига қадар унинг қарор топиш даври ўтиши керак, албатта. Ана шу даврдаги энг мураккаб вазифа — айниқса қашшоқ фуқароларни ижтимоий муҳофаза қилишнинг махсус чора-тадбирлари мажмуини ишлаб чиқиш ва амалга оширишдан иборат. Маърузада бозор иқтисодиётига ўтиш муддаосининг эълон қилиниши халқни чўчитиб юборганлиги айтиб ўтилди. Халқ кўз ўнгида у магазин пештахталарининг тўлиб-тошиши тарзида эмас, балки нарх-навонинг қимматлиги тарзида намоён бўлди. Нархдан бошлаш мақбул йўл эмаслигини айтдим. Аммо ислоҳотни бошлаётганда шуни назарда тутиш кераккки, нарх белгилашни ислоҳ қилмай туриб бозор иқтисодиётига ўтиб бўлмайди. Умуман биз ана шу таассуротни ўзгартиришимиз, энг муҳими эса — сентябрь ойигача Олий Советга ҳам, жамиятга ҳам улар ўз йўлини аниқлаб танлаб олиши учун пухта ўйланган таклифларни киритишимиз керак.

Бу ерда кескин тарзда қўйилган ва (мен буни сезиб турибман) бутун зал томонидан қўллаб-қувватланган аграр сиёсатга доир саволларга батафсил жавоб қайтаришим учун имконият бўлган эди. Умуман биз аграр сиёсат соҳасида қандай ҳаракат қилиш зарурлигини тушуниб етишда аграр ходимлар билан учрашувда анча илгарилаб кетдик ва аниқ-равшан чораларни кўра бошладик. Кеча Н. И. Рижков қишлоқ қарзларини кечиб юбориш тўғрисидаги қарорга имзо чекди. (Қарсаклар).

Мен ўз фикримни айтдим: бу ерда, съездда шунчаки озиқ-овқат масаласи хусусида эмас, балки деҳқонларга, қишлоққа нисбатан сиёсий мавқени эгаллашимиз лозим. Бу муаммонинг фақат бир қисмидир. Қишлоқ ўзини мустаҳкам ҳис этса, деҳқонларимиз ишонч билан яхши яшай бошласа, ташаббускорлик билан ишлаш учун имкониятга эга бўлса — демак озиқ-овқат масаласи ҳам тез ҳал этилади. (Қарсаклар).

Шунга қарамай аграр масала тўла-тўкис тушунилмаётганлигини ҳис этдим. Қишлоқни юксалтиришга икки асосий ёндашув ҳатто бир-бирига қарама-қарши қўйилмоқда. Мен бир томондан мулкчилик, ер, ижара тўғрисидаги қонунлар асосида ишлаб чиқариш муносабатларини ўзгартиришни ва иккинчи томондан қишлоқни ижтимоий жиҳатдан қайта бунёд этиш, йўлларни қуриш, қишлоқ хўжалик техникаси ва шу кабиларни ишлаб чиқаришда қишлоққа ёрдам беришни кўзда тутяпман. Шундай одамлар борки, улар партиянинг март Пленумида ишлаб чиқилган сиёсатига онгли равишда салбий муносабатни келтириб чиқаришга уринаётганга ўхшайдилар, гўё раҳбарият қишлоққа ёрдам беришни хоҳламайди, деган тасаввурни вужудга келтиришга бутун чоралар билан уринмоқдалар. Шугина эмас, мен залдан: «Горбачев қишлоқ хўжалигини ёмон кўради, шунинг учун уни аграр комиссияга бошлиқ қилиб қўйиш керак», деб айтилган гапни ҳам эшитдим. Қишлоқ хўжалигини ёмон кўрадиган одамни топишганини қаранг!

Сизлар биласизларки, мен кучли иборалар тарафдори эмасман, аммо ҳозир айтишга мажбурман, бундай гаплар ёки пухта ўйламаслик натижасида келиб чиқади ёки мақсадлар тақозоси билан бўлади. Съезд учун, партия учун, бутун мамлакат учун шу минбардан туриб яна бир бор такрорлайман: бизнинг позициямиз шундан иборатки, биринчидан тўла ихтиёрий танлаб олиш асосида хўжалик юритишнинг барча турларига тўла эркинлик бериш керак. Иккинчидан, шаҳар билан қишлоқ ўртасида, саноат билан қишлоқ хўжалиги ўртасида қишлоқни тарихан қисқа муддатда юксалтиришга кўмаклашадиган оқилона айирбош қилишни ўрнатиш лозим. Учинчидан, давлат қишлоқнинг энг муҳим муаммоларини ҳал қилишга аввало деҳқонларимиз учун муносиб турмуш шароитини яратишга мумкин қадар кўпроқ кўмаклашмоғи керак. Айни мана шу уч йўл билан қишлоқни қайта тиклаш ва мамлакатни озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлаш мумкин. Ана шу уч томонлама вазифадан ҳеч нарсани чиқариб ташлаш мумкин эмас, чунки бутун система қулаб тушади. (Қарсаклар).

Биз аграр секторга, умуман қишлоққа, деҳқонларнинг аҳволига тааллуқли катта қарорлар қабул қилишимиз лозим — шу кунларда бу ерда бўлиб ўтган мунозараларнинг моҳияти мана шундан иборат, дейиш мумкин.

Бу ерда яна икки мавзу ўткир қилиб қўйилди, уларни тинглаш осон бўлмади, чунки улар одамларнинг турмушига дахлдор бўлиб, ҳозирдаёқ оғир оқибатларга олиб келди. Бу биринчидан экология мавзуси бўлиб, у ҳозирги энг ўткир муаммолардан биридир, бинобарин, буни ҳал қилишни пайсалга солишимиз мумкин эмас. Бизнинг кўзимиз кечроқ очилди, лекин, ўртоқлар, кўп нарсани ўнглаб олиш мумкин. Чет эл тажрибаси ҳам шундан далолат бермоқда. Тахминан ўттиз йил олдин Қўшма Штатларда ҳам ўнлаб шаҳарлар экология фалокати зонасида қолди, дарёлар деярли ҳалок бўлган, буюк кўллар ҳалокат ёқасига келиб қолган эди, лекин катта маблағ сарфлаш ва махсус программаларни амалга ошириш вазиятни кескин яхшилашга имкон берди. Саноат ва химия корхоналари билан тўлиб-тошган Европада ҳам шундай қилинмоқда. Шу сабабли бизга қанчалик оғир тушмасин табиатни муҳофаза қилиш соҳасини одамларни озиқ-овқат ва уй-жой билан таъминлаш каби ҳаётий муҳим вазифалар билан бир қаторга қўйиб, бу соҳага катта маблағ сарфлаш керак. Соф ҳаво ва сув инсонга нон каби зарур, ўртоқлар. Шунинг учун ҳам мен умуман экология бўйича ва катта экология муаммолари бўйича давлат программалари талаб қилинади, деб ўйлайман, албатта.

Чернобиль авариясининг оқибатлари ҳаммамизга жуда қимматга тушди. Белоруссиялик, украиналик ва брянсклик ўртоқлардан уларнинг кулфатларига шерик эканлигимизни тушунишларини сўрайман.

Биз янги-янги муаммоларни келтириб чиқараётган вазиятга дуч келдик. Айтганча, бу зўр мулоҳаза учун сабабдир. Битта реактор, у қандай оқибатлар келтирганига бир қаранг! Бирдан ядро уруши бошланадиган бўлса, унда нима бўлади? Ҳатто ядро урушида эмас, оддий урушда ҳам ядро реакторлари вайрон этилади, бинобарин уларнинг оқибатларини Чернобиль мисолида биз дуч келган оқибатлар билан таққослаб бўлмайди. Улкан мамлакат уни бирданига уддалай олмаяпти. Бу ишга миллиард сўмлаб пул сарфланди ва яна сарфланади, янги ва янги эҳтиёжлар эса пайдо бўлмоқда. Белоруссияда, Украинада, Брянск вилоятида менинг бу гапларимни эшитишларини ва бутун мамлакат улар билан бирга эканликларини, уларнинг кулфатини тушунишини ва ёрдам беришини билишларини истар эдим. Худди шу каби Орол муаммоси ҳақида ҳам гапирилди. У ердаги одамлар ҳам биз ёрдамга боришимизни ҳис этишлари керак.

Маънавий соҳада, маданият, фан ва маориф соҳасида юз бераётган воқеалардан делегатлар ҳақли равишда ташвишланмоқдалар. Мен зиёлиларнинг вакилларидан кўпчилик бўлиб ёзилган ўнлаб хатларни олдим, гап фақат моддий базанинг қолоқлигида эмас (ҳолбуки буни ҳам кўзда тутиш керак). Съезд бутун маданиятимизни, фан ва маорифни, санъатни, адабиётни ривожлантириш ва юксалтиришни қўллаб-қувватлашимиз кераклиги хусусида қатъий фикрни айтади, деб умид қиламан.

Бу ерда сўзга чиққан ўқитувчиларнинг мактабимизни чинакам қайта тиклаш — мамлакат келажагининг ҳал қилувчи шарти эканлиги ҳақида ташвиш билан айтган гапларига тўла қўшиламан. Булар бир-бирига бевосита боғлиқ — агар биз маорифни етарли даражада юксалтира олмасак, ўқитувчининг мавқеини ошира олмасак, биз ҳеч қачон яшнаган иқтисодиётни барпо эта олмаймиз, ўз фанимиз ва техникамизни жаҳон даражасига кўтара олмаймиз, ичкиликбозликка, гиёҳвандликка, ахлоқнинг тубанлашишига қарши муваффақиятли кураш олиб боролмаймиз.

Янги шароитда партиянинг турмуши ва фаолиятига доир барча муаммолар у ёки бу тарзда мафкура билан боғлиқлиги тушунарлидир. Партия фаолиятининг бу соҳаси энг қаттиқ танқид қилинди, чоғи. Очиғини айтаман, кўполликка ҳам йўл қўйилди, аммо ҳаммамизда ҳам далиллар ва амалий таклифлар ҳозирча етишмади. Бу соҳада биз олға томон дурустроқ силжий олмадик. Мен маънавиятнинг баъзи соҳаларидаги аҳволнинг жиддийлигини инкор этмоқчи эмасман. Шунга қарамай, инсонпарвар социализм идеалларига зид бўлган ахлоқ оммалашиб бораётганлиги хусусидаги ташвишларга қўшиламан. Бу фақат ўтмишнинг мероси эмас, балки, такрор айтаман, узоқ вақт давомида ҳаво димиқиб кетган хонада қолиб кетган жамият тўсатдан олган эркинликнинг «портловчи» тусда эканлиги натижаси ҳамдир. Биз кўп нарсаларни ҳатто билмаган эдик. Буларнинг ҳаммаси партиянинг, зиёлиларнинг, мактабнинг, барча маданий ва маърифий муассасаларимиз бутун системасининг катта эътибор беришини талаб қилади. Худди шундай.

Лекин мафкуравий вазият танқидида мен эскича ёндашувларнинг кучли нафасини ҳам сездим. Маърузада мен мафкура муаммосига уни янгича тушуниш асосида ёндашишга ҳаракат қилдим. Чунки ҳамма гап социализм деганда биз нимани тушунишимиздадир. Айрим ўртоқлар агар биз ҳозир дастурий баёнотга, бошқа ҳужжатларга аввалгидек эски ёндашувларга содиқмиз деб ёзиб қўйсак, ҳаммаси ўз ўрнига тушади, деб ўйлайдилар. Қандай ўринга тушади? Бундан 60 йил олдин маълум оқибатлар билан қаерда бўлсак, ўша аҳволга тушиб қолмаймизми!

Социализм мафкураси — ҳамма нарса бобма-боб, бандма-банд, қоидалар ва принципларга ажратиб ёзиб қўйилган дарслик эмас, социализм мафкураси биз мамлакатимиз тўйдирилишига, обод бўлишига, маърифатли, маънавий бой, эркин, бахтли бўлишига кўмаклашганимиз сари социализмнинг ўзи билан бирга шакллана боради. Синфий жиҳатдан ёт нарса сифатида эмас, балки оддий одамлар учун оддий нарсалар сифатида умумбашарий қадриятларни қайтадан ўзлаштирганимиз сайин шаклланиб боради. Чунки бу қадриятлар юз йиллар ва минг йиллар давомида вужудга келган бўлиб, уларни менсимаслик бизга қандай оқибат келтирганлиги маълум. Социализм мафкураси мамлакат маърифатнинг умумий жараёнига қўшилган сари шаклланаверади. Айни шу сабабли янги тафаккур уни шакллантириш учун ғоят кенг доираларни белгилаб бермоқдаки, янги тафаккурни бутун дунё ҳозир жаҳонни бир-бирига қарши турувчи лагерларга бўлиб ташламайдиган, балки жипслаштирадиган бизнинг янги байналмилалчилигимиз сифатида кутиб олмоқда.

Биз Марксдан, Энгельсдан, Лениндан тафаккур методологиясининг юксак маҳоратини, диалектик фикрлашни мерос қилиб оламиз, назарияда ва сиёсатда ана шунга таянамиз. Лекин классиклар яратган барча асарларни навбатдаги «қисқа курсга» айлантириб юборишга йўл қўймаймиз. Баъзи нутқларга қараганда, кимлардир шундай қилишни хоҳламоқда. Бунақаси кетмайди, бу қайта қуриш учун, жамият учун ҳалокатлидир. (Қарсаклар).

Мана шу минбарга давримизнинг масалаларини фалсафий жиҳатдан ўртага қўйиб, бутун ишимизга ана шу жиҳатдан қарашга уринган нотиқ кўтарилиши биланоқ залда лоқайдлик сезилганлиги, қарсаклар бошланганлиги кўзга ташланиб қолди. «Бўлиши керакми ёки бўлмаслиги керакми», «Йўқолсин — йўқолмасин» каби аниқ шиорларга биз жуда кўникиб кетганмиз. (Қарсаклар). Келинглар, мулоҳаза қилиб кўрайлик. Ахир биз жамият етакчиси бўлишга даъвогарлик қилаётган партиямиз.

Баҳслардан чиқадиган яна бир сабоқ. Делегатлар XXVIII съездга жамиятда барқарорликнинг йўқлиги хусусидаги бутун ташвишни олиб келдилар. Ишчилар билан учрашувда ишчилардан бири чидай олмади: «Михаил Сергеевич, Николай Иванович, деди у, менинг икки саволимга жавоб беринглар — мамлакатда қачон тартиб бўлади ва қачон чайқовчилар бўлмайди?». (Қарсаклар). Бу оддий саволлар бинобарин, бунга оддий жавоб бериш керак. Бундай жавоб эса йўқ. Мен бундай дейман: биз бозорни қанчалик тез тўлдирсак, иқтисодиёт қанчалик тезроқ ва самаралироқ ишласа, чайқовчиларни, пинҳоний иқтисодиётни шу қадар тезроқ мағлуб қиламиз.

Район партия комитети котибларидан бири бундай деди: «Андропов қилган ишни сиз ҳам қила оласизми?». Мен бу саволга жавоб қайтардим ва бу жавобни шу ерда, съездда такрорлашим мумкин: чайқовчиликка қарши кураш — бу 80 фоизи иқтисод билан боғлиқ масаладир! (Қарсаклар). Ривожланган иқтисодиёт бўлмаса, чайқовчининг омади келади! Барча пинҳоний корчалонлар ва пулга учган унсурлар тақчилликдан фойдаланиб, текинга яшайдилар.

Лекин бу — ҳозирча биз ана шу масалаларни ҳал қилмаган эканмиз, қўл қовуштириб ўтиришимиз керак, деган маънони билдирадими? Йўқ, албатта! Сизлар тартибни мустаҳкамлашни биздан тўғри талаб қиляпсизлар, мен эса сизлардан талаб қилмоқчиман — келинглар, бутун йил давомида тузган Советлар бутун системасини ишга солайлик, биз Советларни тузаётган вақтимизда чайқовчи ва жиноятчи ўз ишини қилаверди. Энди эса Советлар тузилди. Келинглар, кучларни бирлаштириб, чинакамига зарба берайлик! (Қарсаклар). Ҳозир жамиятдаги барқарорлашиш жараёни айни шу билан совет, хўжалик, партия органлари иши билан боғлиқ бўлади.

Биз миллатлараро муносабатларда кўп нарсани кўздан қочирганлигимиз, вақтни бой берганлигимиз, сезганимизда эса — кечикиб ҳаракат қилганлигимиз ҳаммамиз учун сабоқдир. Ҳозир ўзимни оқламоқчи эмасман, ҳамма нарсадан ҳам ўзимни оқлашни ёмон кўраман. Бўлган иш бўлди. Сиёсий бюронинг жуда кўп мажлислари, биринчи котиблар билан ҳам, комиссияларда ҳам кўп учрашувлар, кўпгина сафарлар бўлди. Лекин буларнинг ҳаммаси етарли бўлмади, чоғи. Энг асосийси — биз хавфни ўз вақтида кўра билмадик, ҳалол тан олинглар! Сиз билан биз ҳаммамиз бу соҳада ҳамма нарса кўнгилдагидек, ҳаммаси ҳал қилинган, деб ҳисобладик ва асосан халқлар дўстлиги учун қадаҳ кўтардик. Миллий сиёсат соҳасидаги ишимиз ана шундай эди. Қандай муаммолар очилиб қолганини бирданига кўрдик. Лекин дарҳол чора кўрмадик, бу муаммоларга дарҳол тўғри баҳо бера олмадик. Фақат кейинчалик дастур пайдо бўлди. Биз ана шу дастур асосида иш олиб бора бошладик. Энди эса вақтни қўлдан бермай ҳаракат қилиш керак. Сиёсий баҳоларимиз бор, партиянинг дастури бор, Олий Совет кўпгина қарорлар қабул қилди, ниҳоят федерация кенгаши ишлай бошлади, янги иттифоқ шартномасини тайёрлаш ва ишлаб чиқиш жараёни бошланди. Съезд орқали коммунистлар номидан мамлакатнинг барча халқларига мурожаат қилиб: келинглар, тўхтайлик, тақдиримизни синаб кўришни тўхтатайлик, энди ҳаммамизга равшан бўлиб қолган ҳужжатлар ва ёндашувларга асосланиб, иттифоқимизга янги куч бағишлайлик, деб даъват этишни таклиф қиламан. Ҳозир бу энг муҳимдир. Ҳамма бу даъватимизни эшитади ва унга жавобан ўз фикрини айтади, деб ўйлайман, аммо бу бизнинг фаол иш олиб боришимизни тақозо этади. (Қарсаклар).

Россия Компартиясининг съездида бўлгани каби, бу съездда ҳам, айниқса комиссияларда биз қаттиқ танқидни ва янги ташқи сиёсатимизга қарши тўғридан-тўғри эътирозларни яна эшитдик. Аниқ масалалар юзасидан билимдонлик билан айтилган мулоҳазаларни биз ҳисобга оламиз, албатта. Лекин сиёсатимизни шубҳа остига олишга уринишларни кимларнингдир ғаразли манфаатлари тақозо этган номақбул нарса сифатида тўла рад этаман.

Янги ташқи сиёсатимиз иқтисодиётга, армияга, мудофаага дахл қилди. Ана шу барча соҳаларда биз ислоҳот сари бормоқдамиз, жумладан, ҳарбий хизматчиларнинг ижтимоий ҳимояланиши давлат программасини қабул қилиш сари бормоқдамиз. Армия халқнинг ғамхўрлигини ҳис этиши учун шундай қилишимиз керак.

Энг яхши кадрлар ва илмий кучлар бирлашган, ишлаб чиқаришни қисқа муддатда қайта қуриб, мамлакат учун жуда зарур бўлган маҳсулотларни юксак даражада ишлаб чиқариш билан шуғулланиш учун яхши фондлар мавжуд бўлган мудофаа саноатидаги коллективларимизга ҳам ёрдам бериш керак. Бундан бутун мамлакат манфаат кўради, энг аввало халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқарадиган тармоқларни қайта жиҳозлашдан манфаат кўради.

Қийинчиликлар ҳам бор, албатта. Лекин улар вақтинчаликдир. Бу соҳадаги муаммоларни тезроқ ҳал қилиш лозим. Лекин бу ташқи сиёсатимиз мамлакатга ва бутун дунёга берган нарсалардан кўз юмиш учун сабаб бўла оладими? Мен буни шубҳа остига олишга уринишларни рад этаман. Котиблардан бири менга ҳатто мамлакатдан ташқарига чиқмасликни маслаҳат берди. Биз у ерга нима учун борамиз? Урушга йўл қўймаслик учун, қайта қуришни нормал шароитда олиб бориш, ниҳоят ресурсларни бўшатиб олиш ва уларни мамлакат эҳтиёжларига сарфлаш учун борамиз.

Сиёсатда уқувсиз кишиларнинг гапига кириш мумкин эмас, бу кулфат келтиради. Етакчи бўлишга даъвогарлик қилаётган партия турли кайфиятларга мослашмаслиги, балки етакчилик қилиши лозим. (Қарсаклар). Қандай саволларни берилаётганига қаранг, ахир қуролсизланиш ва хавфсизликни таъминлаш учун ҳаддан ташқари кўп ва кераксиз ҳарбий харажатларни қисқартириш йўлига ўтиб тўғри иш қилдикми? Жавоб саволнинг ўзидан келиб чиқяпти. Шарқий Европада авж олган масалаларга аралашмай тўғри иш қилдикми? Нима, яна танкларни юборишимиз, қандай яшаш кераклигини яна ўргатишимиз кераакмиди? Биз қайта қуриш ишини олиб бораётган эканмиз ва жамиятимиз тараққийпарвар, барча халқларга дўстона кайфиятда бўлишга, ҳамкорликни таклиф этишга қодир эканлигини кўрсатишни истаётган эканмиз, бу пайтда бутун дунё бизнинг гапларимизга қулоқ солиб турибди, деб ўйлайман. Шу тариқа биз жаҳонга таъсир қилмоқдамиз. (Қарсаклар).

Шунчаликка ҳам бориб етиладими, ахир, баъзи бировлар: Афғонистондан чиқиб кетиб, тўғри иш қилдикми, деб савол бермоқдалар. Ким билан иш олиб бораётганлигимизни тушунолмай қоляпман.

Яна бир гап. Барча қитъалардаги ўнлаб мамлакатлар билан яхши муносабатларни йўлга қўйиб, тўғри иш қилдикми? Ҳа, тўғри иш қилдик, бинобарин, улар ҳам, бунинг устига фақат ҳукмдорлар эмас, халқлар ҳам ўз фикрларини айтишди. Буни фақат сўқир одамларгина кўра олмайди. Агар соғлом фикр ғаразли маҳкамачилик мулоҳазалари билан булғатилмаган бўлса, буларнинг ҳаммаси тўғри қилинганлигини, халқимизнинг туб манфаатларига ва ахлоқ қоидаларига мос эканлигини кўрсатади. Янги ташқи сиёсатсиз ўз мамлакатимизни ўзгартиришга қодир бўлмаслигимиз тўғрисида гапирмаса ҳам бўлади.

Съездда ва съезддан олдин ҳамкасбларим, бошқа сўзга чиққан бир қанча кишилар берган изоҳлар етарли даражада ишонарли бўлди, деб ўйлайман, шу сабабли масала равшан бўлиши учун мен фақат эҳтиросларни қўшимча қилдим, холос.

Кимки эшитишни хоҳласа ва қулоғи том битмаган бўлса — эшитади. Кимки эшитишни хоҳламаса — бу унинг шахсий иши, биз эса бу хусусда ўз фикримизга эга бўламиз. Лекин бир нозик томони бор. Давлатда муҳим лавозимларни эгаллаб турган, ташқи фаолиятимиз билан бевосита алоқадор бўлган кишилар, агар улар ҳам мамлакат раҳбарияти сиёсатига қўшилмасалар, ўзларининг шахсий фикрларига қарамай, давлат йўлини ўтказишга мажбурдирлар. Президент ва ҳукуматнинг йўли бошқа бўлиб, кимлардир бошқа йўл бўлса-ю ва шу йўлни ўтказаверса — бундай бўлиши мумкин эмас. Бирорта давлатда ҳам бундай эмас. Хизмат лавозимидаги ҳамма кишилар ҳукуматга нисбатан ҳайриҳоҳ бўлишлари керак. Агар улар батартиб одамлар бўлиб ҳукумат сиёсатига қўшилмасалар, у ҳолда истеъфога чиқишлари лозим. (Қарсаклар).

Энди партия ва унинг тақдири ҳақида. Сизларни бу ерга олиб келган масала — асосий масалалардан биридир. Мен учун бу бутун ҳаётим ва инсоний позициям масаласидир. Бунда съезднинг сабоғи қандай? Партия обрўсининг тушиб кетаётганидан, унинг мавқеи бўшашаётганидан ўртоқлар жиддий ташвиш изҳор қилдилар. Партияни бошқа сиёсий кучлар қисиб қўймоқда, баъзи жойларда эса коммунистлар оппозицияга ўтишга мажбур бўлдилар. Бунинг учун айбни КПСС раҳбариятига ва айниқса унинг баъзи аъзоларига қўйдилар. Олдиндан шуни айтиб қўяй, ўртоқлар, бу танқид ўз моҳияти билан кўп жиҳатдан адолатлидир. Мен фақат бу танқиднинг шаклига қаршиман. Съездда бизда кимнингдир номига мақтовлар айтиш ҳам ва сурбетлик ҳам — ҳар иккаласи ҳам бўлмаслиги керак. Шу холос, қолганлари ҳақида тўғри гапираверишкерак. (Қарсаклар).

Мен бундан Марказий Комитетдан барча йўналишлар бўйича борган омилни етарли эмас, деб хулоса чиқараман. Айни пайтда барча даражадаги партия комитетларининг бу айбда ўз улуши бор. Район, шаҳар, вилоят, жумҳуриятни бошқариш учун Марказий Комитетдан ўзига хос мандат олиш мумкин бўлган ва шу жойда ишни қандай олиб боришидан ва одамлар у ҳақда қандай ўйлашидан қатъи назар умрининг сўнгги соатигача ўтирадиган даврлар ўтиб кетди, ўртоқлар. Бу ерда, юқорида шундай эди, жумҳурият даражасида шундай эди. Барча даражада ана шундай эди. Биз буни қайд этишимиз керак. Аммо у вақтлар ўтиб кетди ва сира қайтиб келмайди. Бунга ишончим комил. Кечаги кунни ҳеч қандай йўл билан орқага қайтариб бўлмайди. Ҳеч қандай диктатура (кимнингдир миясида мана шу бемаъни ғоя юрган бўлса) ҳеч нарсани ҳал қилмайди. Биз тўғри йўлдан бораяпмиз. Фақат мана шу йўлдан мустаҳкам ва қатъий боришимиз, ожизликлардан ҳоли бўлишимиз керак. Бу бош вазифа бўлиб, биз уни ҳал этишни таъминлайдиган сиёсат ва тактикани ишлаб чиқишимиз лозим. Бунда ҳеч ким партиянинг ўрнини боса олмайди. Бу ишни фақат партия уддалай олади.

Партиянинг обрўси ортиб бориши учун, таъсиримиз кўзлаганимиздек бўлиши учун ҳозир нима қилиш керак? Энг муҳими — барча лавозимларда замонавий фикр юритадиган, сиёсий жиҳатдан ўткир кишилар, «қайта қуриш», «демократия», «ошкоралик» сўзларини айтишга тайёр турган, амалда эса янгича ишлашни билмайдиган ва хоҳламайдиган, аввалгидек буйруқ беришга интилаётган мослашувчи кишилар эмас, қайта қуришнинг ҳақиқатан ҳам самимий тарафдорлари бўлиши керак.

Сўзга чиққан съезд делегатларининг, ишчиларнинг илғор, қайта қуриш ташаббускори бўлган билимдон ишчиларни раҳбарлик ишига анча кўпроқ кўтариш лозим деган гапларига қўшиламан. Қайта қуриш қандай кишиларни рўёбга чиқарди! Ҳатто съездда ишчилар синфи вакиллари бўлган ва таклиф этилган кишилар ҳамда делегатлар учрашувида ҳам улар мулоҳаза юритишга, сиёсий таҳлилга қодир одамлар эканликлари кўриниб турарди. Улар «биз тўғри ўша ердан келганмиз» деб кўкрагига уриб, «ишчиларга хос ўткир» гапларни айтишга уринаётган бақироқлар эмас.

Ўша ердан — станок олдидан ва цеҳдан ва шу каби бизнинг қудратимиз барпо этилаётган, биз турган пойдевор барпо этилаётган жойлардан келишнинг ҳам аҳамияти бор, албатта.

Биз бу ерда баҳслашяпмиз, сайлаяпмиз, мунозара олиб боряпмиз, системани шакллантиряпмиз. Мамлакат эса нимага таянмоқда? Ишчиларга, деҳқонларга, зиёлиларга таянмоқда. Улар халқ хўжалигини юритишмоқда. (Қарсаклар).

Яна. Фақат мунозаралардагина эмас, амалий ишларда ҳам амал қилинаётган эски мафкуравий қолиплардан воз кечиш зарур. Ҳаёт талабларини эмас, иш натижаларини эмас, балки инсоннинг у ёки бу ҳаракатлари — хулқи қотиб қолган ақидаларга мос келиши ёки келмаслигини биринчи ўринга қўйиш ҳоллари ҳамон тез-тез учраб турибди. Эски ақидаларга содиқлик айниқса хўжалик юритишнинг янги шакллари, ташаббускор кишилар оёққа туриб олишига тўсқинлик қилмоқда. Агар шундай ҳаракат қилаверсак, у ҳолда социалистик йўлимиз обрўсини тушириб юборамиз. Халқ биздан юз ўгиради.

Яна бир масала. Агар биз ҳаммамиз КПССнинг ҳокимият ва бошқарувга якка ҳокимлиги тугаганлигини тушуниб етмас эканмиз, партия ўзини қайта қура олмайди. Ҳатто биз сайловда кўпчилик ўринни олсак ҳам (биз эса бундай қила оламиз ҳамда ана шундай кўпчилик ўринни эгаллаш ва идора этувчи партия ҳолатини сақлаб қолиш учун ҳаракат қилишимиз керак) ҳатто шу ҳолларда ҳам партиясиз депутатлар билан, қонун йўли билан тан олинган бошқа сиёсий оқимларнинг вакиллари билан, мамлакат тақдиридан чинакам ташвишланаётган бошқа сиёсий оқимларнинг вакиллари билан ҳамкорлик қилишимиз мақсадга мувофиқдир. Сектантлик кайфиятларига, ана шу якка ҳокимликка бутунлай чек қўйиш, буни барча партия ходимлари, барча коммунистлар онгидан чиқариб ташлаш керак.

Ҳамкорлик қилиш керак! Мен бу хусусда ўртоқ Лучинский бу ерда айтган нуқтаи назарга қўшиламан. Марказий Комитетнинг Ҳисобот маърузасида ҳозирги шароитда барча демократик ва социалистик кучлар коалициясига бориш зарурлиги тўғрисидаги масала қўйилган. Биз партиявий-сиёсий ва миллий келишмовчиликларни бир четга суриб қўйибгина мамлакатни ҳозирги оғир аҳволдан олиб чиқиш ҳамда жамият турмушининг барча соҳаларида олисни кўзловчи ислоҳотларни амалга ошириш учун бутун куч-ғайратларни бир жойга тўплай оламиз.

Ишончим комил, биздан миллионлаб коммунистлар ва совет кишиларининг аксарият кўпчилиги айни ана шуни, партиянинг ўзи ҳам, барча соғлом фикрловчи, халқ манфаатлари тўғрисида чинакам жон куйдирадиган сиёсий кучларнинг жипслашишини кутмоқда. Бу ҳақда шунинг учун ҳам ишонч билан гапирмоқдаманки, съезд номига юборилган жуда кўп хатларда ва телеграммаларда айни ана шу даъват такрорланмоқда. Келинглар, ўртоқлар, халқнинг ана шу овозига, даврнинг овозига қулоқ солайлик.

Кўпгина нутқларда барча кулфатлар учун қайта қуриш айбдор, деган яширин фикрни илғаб олдим. Баъзи бировларнинг нутқида ҳатто эски даврларни, эски иш усулларини қўмсаш ҳам сезилди. Мен буни район, шаҳар партия комитетларининг котиблари билан учрашувдаги нутқларда ҳам сездим. Учрашув яхши, самарали бўлди, айтишим мумкинки, биз яхши гаплашиб олдик. У ерда партия, жамият ҳаёти учун ғоят муҳим масалалар ўткир қилиб қўйилди.

Лекин Бош котибни у ўз сиёсати билан бошқа томонга етакламоқда, бундай ташқи сиёсат бизга керак эмас, деб айбловчи ўртоқлар ҳам топилди. Мен бу айбларни рад этдим. Шуни айтишим кераккки, агар қайта қуриш бирор нарсада айбдор бўлса, у ҳам бўлса, етарли даражада изчиллик ва қатъият билан ўтказилмаганлиги учун айбдордир. Айтмоқчи, бу марказдаги ва жойлардаги кадрларнинг позицияси билан боғлиқ. Шу сабабли ана шу позицияни ўзгартирайлик, қайта қуриш жараёнини олға силжитайлик. Ана ўшанда ўзгаришлар тезроқ юз беради, бинобарин, биз тезроқ натижага эришамиз, буни бутун халқ сезади. Қайта қуришни, иқтисодиётни, ижтимоий соҳани, сиёсий системани, кўп миллатли давлатимизни ўзгартириш юзасидан биз қилаётган барча ишларни қатъият ва собитқадамлик билан давом эттиришдан бошқа йўлни кўрмаяпман.

Келинглар, ўртоқлар, ишлайлик, биз қайта қуришнинг энг масъулиятли босқичига қадам қўйдик, катта ислоҳотлар бизни кутмоқда. (Қарсаклар).

КПСС Марказий Комитетининг КПСС XXVIII съездига Сиёсий ҳисоботи ва партиянинг вазифалари юзасидан

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси XXVIII съездининг

РЕЗОЛЮЦИЯСИ

(Давоми. Боши биринчи бетда).

Съезд авторитар тафаккурга қарши чиқиб, Маркс, Энгельс ва Ленин меросини, социалистик назарияни ижодий ривожлантириш тарафдори, XX аср тарихий тажрибасини, КПССнинг ўз фаолиятини, жаҳон ижтимоий тафаккури ютуқларини чуқур идрок этиш тарафдоридир.

КПСС илм-фан, таълим, маданиятда ифодаланган жамият ақл-заковати бойлигини кўпайтиришга муҳим аҳамият беради.

Съезд В. И. Ленин шахсига қилинаётган хуружларни қатъиян қоралайди. Уни сиёсатчи ва мутафаккир сифатида туҳмат ва бўҳтонлардан, шунингдек росмана шарафлашлар ва кўкларга кўтаришлардан асраш — ҳар бир коммунистнинг, софдил кишининг бурчидир.

Съезд социализм бузилишларини ва партия йўл қўйган хатоларни танқид қилиш ниқоби остида жамиятда антикоммунизм ва антисоветизмни, ҳаддан ошишларни жорий этиш ва сингдириш йўлидаги уринишларни рад этади, партияни иқтисодий ва сиёсий жиҳатдан сиқувга олиш йўлидаги уринишларга барча қонуний воситалар билан қаршилик кўрсатишга қатъий аҳд қилганлигини изҳор этади.

КПСС — изчил байналмилалчилар партияси бўлиб, миллий манфаатлар, талаблар ва урф-одатларга эътибор билан қарайди, миллатчилик, шовинизм ва ирқчиликка, реакцион мафкуранинг ҳар қандай кўринишларига муросасизлик билан қарайди.

Съезд КПССда партиялилар оммаси ҳокимиятини, ҳар бир коммунистнинг партия сиёсатини ишлаб чиқиш ва амалга оширишда иштирок этишининг реал имкониятини таъминлашни, бошланғич ташкилотлар ролини тубдан оширишни энг муҳим вазифа деб ҳисоблайди. КПССнинг ғоявий-сиёсий яхлитлиги партия ташкилотларининг ўзини ўзи бошқариши негизларига, КПСС таркибидаги иттифоқдош республикалар Компартияларининг мустақиллигига асосланади.

Съезд мамлакатда вужудга келаётган ишчилар ва деҳқонлар ҳаракатида партия ташкилотларининг фаол иштирок этишини ниҳоятда муҳим деб ҳисоблайди.

Кўп партиялилик шароитида КПСС Қонун асосида, шу жумладан, сайловларда ва парламент фаолиятида бошқа партиялар ва ҳаракатлар билан очиқ мусобақа ва ҳамкорлик қилишга тайёр.

Съезд КПССнинг қайта қуришга ва революцион янгиланишга қаратилган йўли мамлакатнинг туб манфаатларига монанд эканлигини тасдиқлайди.

Шу билан бирга ана шу йўлни ўтказишда КПСС Марказий Комитети, Сиёсий бюро, Марказий Комитет Секретариати қўйилаётган аниқ қадамларнинг иқтисодий, ижтимоий ва маънавий оқибатларини етарли даражада ҳисобга олмадилар. Ичкиликбозликка қарши кураш кампанияси, кооперативларни ташкил этиш практикаси, регионал хўжалик ҳисобига ўтиш, корхоналар мустақиллиги ва бошқа бир қатор йирик тадбирлар партия ташкилотларида олдиндан чуқур ишлаб чиқилмаган ҳолда пала-партиш ўтказилди. Бу эса муҳим ва керакли тадбирлар самарадорлигини пасайтирди ёки ҳатто тескари натижаларга олиб келди.

Қайта қуриш йўлини амалга оширишдаги қийинчиликлар ва узилишларга аввало КПСС Марказий Комитети бюрократик-буйруқбозлик, маъмурий система сарқитини бартараф этишдаги мушкулликларга етарли баҳо бермаганлиги, қабул қилинган қарорлар ташкилий ва ғоявий-мафкуравий жиҳатдан қониқарли таъминланмаганлиги, партиянинг барча бўғинларида янги шароитда ишлаш тажрибасининг йўқлиги сабаб бўлди. Сиёсий бюро аъзолари ва аъзоликка номзодларнинг, КПСС Марказий Комитети котибларининг ҳисоботлари қабул қилинган қарорлар ижросини ташкил этиш соҳасида Марказий Комитет фаолияти етарли бўлмаганлигини тасдиқлади. КПСС Марказий Комитетининг комиссиялари партиянинг интеллектуал имкониятларига, партия ташкилотлари ижодиётига яхши таянмадилар.

Бунинг оқибатида КПСС XXVII съезди ва XIX Бутуниттифоқ партия конференцияси қўйган кўпгина вазифалар ҳал этилмай қолди, бу эса жамиятда ва партияда инқироз ҳодисаларини кучайтирди, вазиятни кескинлаштирди.

XXVII съезднинг экономикага ижтимоий тус бериш, уни инсон манфаатларига қаратиш ҳақидаги талаби бажарилмай қолди. Амалда истеъмол бозорининг барбод бўлганлиги, тақчилликнинг кучайиши, сўмнинг қадрсизланиши жиддий социал кескинликни ва аҳолининг адолатли норозилигини келтириб чиқарди. Қишлоқнинг ижтимоий-иқтисодий муаммолари кескинлашди.

Давлат ва меҳнат интизомининг ниҳоятда бўшашиб кетганлиги, жиноятчилик, одамларнинг ҳалокатига, қочоқларнинг вужудга келишига сабаб бўлаётган зўравонликнинг ўсиши; уюшган жиноятчилик, чайқовчилик, ичкиликбозлик ва гиёҳвандлик, ахлоқнинг бузилаётганлиги ташвиш туғдириб, сиёсий вазиятни мураккаблаштираётир.

Илм-фан, таълим, маданият, соғлиқни сақлашнинг қашшоқ аҳволда эканлиги мамлакатнинг ҳозирги ҳаёти ва келажаги учун хавф туғдирмоқда.

Мамлакатнинг кўпгина регионлари — Чернобиль зонаси, Орол денгизи ва Оролбўйи, Волга ҳавзаси, Семипалатинск полигони ва бошқалар — экологик фалокат ҳолатидан чиқарилмаётир. Экология муаммоларига оид қарорлар ниҳоятда сусткашлик билан бажарилаётир. Арманистонда ва мамлакатнинг бошқа регионларида зилзила оқибатларини тугатиш юзасидан давлат дастурлари барбод бўлаётир.

Съезд миллатлараро муносабатларнинг кескинлашуви партияни эсанкиратиб қўйганлигини қайд этади. Марказий Комитет низоларни бартараф этишда кўпинча ташаббусни ўз қўлига олмади, марказда ва жойларда чала-кам-чатти тадбирлар кўрилишига муроса билан қаради. Янги иттифоқ шартномасини тузиш чўзиб юборилди. ССР Иттифоқининг яхлитлиги ва унинг яшаш-яшамаслиги хавф остида қолди.

КПСС XXVIII съезди ажралиш майлларини халқ манфаатларига зид ҳодиса сифатида қоралайди. Съезд Болтиқбўйи республикалари Компартияларида ажралиш рўй бериб, уларнинг сиёсий вазият ривожланишига ҳал қилувчи таъсир кўрсатишдан маҳрум бўлиб қолганлиги хусусида таассуф билдиради.

Съезд ижтимоий тараққиётнинг социалистик йўлини ҳимоя қилаётган партия ташкилотларининг позицияларини қўллаб-қувватлайди. Съезд Литва, Латвия ва Эстония коммунистларини КПСС XXVIII съездининг дастурий ҳужжатлари асосида бирлашишга даъват этади.

Съезд шуни таъкидлайдики, КПСС раҳбарияти партияни янгилаш сари дадил қадам ташлаб, уни давлат партиясидан сиёсий раҳбарга тубдан айлантириш учун барча имкониятларни ишга сололмади. КПСС Марказий Комитети, партия комитетлари ўз ишларини қайта қура олмадилар, партия ташкилотларининг ижодий имкониятини сафарбар эта олмадилар.

КПСС XXVIII съезди КПСС Марказий Комитетининг, унинг Сиёсий бюроси ва Марказий Комитет Секретариатининг фаолияти тубдан такомиллаштирилиши, кадрлар сиёсати эса янгиланиши зарур деб ҳисоблайди. Марказий Комитет, унинг Сиёсий бюроси ўз фаолиятини КПСС бирлигини таъминлашга ва партияда демократияни ривожлантиришга тааллуқли асосий масалаларга, жамиятни жипслаштиришга, мамлакатда сиёсий воситалар билан фуқаролар тотувлигига эришишга, мамлакатни инқироздан олиб чиқиш учун кечиктириб бўлмайдиган тадбирлар ишлаб чиқиш ва амалга оширишга қаратишлари зарур. Хотин-қизлар, ёшлар, ветеранлар орасида олиб бориладиган ишга принципиал янгича ёндашувлар, жамиятда улар мавқеининг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олиш, аҳолининг ана шу гуруҳларини партия турмушига ва ижтимоий тузилмаларга тўла-тўкис жалб қилиш керак.

Съезд КПСС Марказий Комитетининг янги таркибига съезд қарорларини бажариш, шунингдек делегатлар айтган таклифлар ва танқидий мулоҳазаларни рўёбга чиқариш юзасидан амалий тадбирларни уч ой муддат ичида ишлаб чиқишни топширади.

Мамлакатдаги мураккаб ижтимоий-сиёсий вазиятни ҳисобга олиб, КПСС Марказий Комитетининг ва Марказий назорат комиссиясининг мажлисларида ҳозирги пайт масалаларини, Сиёсий бюро ва Секретариат ҳисоботларини муҳокама қилиш тавсия этилсин. КПСС Марказий Комитетига партиядаги мафкура ишларини янгилаш масаласини бир йил давомида кўриб чиқиш топширилсин. КПСС Марказий Комитети ҳузуридаги Ижтимоий фанлар академиясини, Марксизм-ленинизм институтини, Ижтимоий фанлар институтини партиянинг янги вазифаларини ҳисобга олган ҳолда қайта қуриш мақсадга мувофиқ деб топилсин.

Партия бақувват ва халққа тушунарли бўлган ижтимоий-иқтисодий сиёсат ўтказиши керак. Партия вазиятни ўзи таҳлил қилиб, ўз мустақил баҳоларига эга бўлиб тангликдан чиқиш, вазиятни барқарорлаштириш, кундалик ҳаёт муаммоларини ҳал этиш йўлларини жамиятга, давлат органларига таклиф қилиши зарур.

Меҳнат коллективларида партия ташкилотларини бартараф этишга қаратилган ҳар қандай хатти-ҳаракатларни ва бошқа тугатувчилик кўринишларини съезд демократия ва қонунчиликнинг бузилиши деб баҳолайди.

Съезд айтадики: сиёсий ислоҳотни тугаллаш, бутун ҳокимиятни Советларга топширишни ниҳоясига етказиш — КПССнинг бурчидир. Партия комитетлари янги Советлар билан ҳамжиҳатликни йўлга қўйишлари, уларнинг ҳақиқий ҳокимият органлари сифатида қарор топишига кўмаклашишлари, сайловларда ишчи ва деҳқонларга чинакам мадад кўрсатишлари зарур. Коммунист депутатларнинг ва партия ташкилотларининг амалий позицияси, Советларнинг тўлақонли ва нормал ишга тезроқ ўтишига ёрдам бериши керак.

Съезд президентлик лавозимининг мамлакат сиёсий системасига киритилишини тўғри ва зарур деб ҳисоблайди. Шу билан бирга республикаларда ва жойларда Президентнинг ҳокимият билан ўзаро муносабатлари структураси қонун билан расмийлаштирилмаганлиги, Президент чиқарадиган Фармонлар ижросини назорат қилиш формалари белгиланмаганлиги таъкидланади.

Съезд Совет давлатининг халқаро фаолиятини қўллаб-қувватлайди. Бу фаолиятга XXVIII съезднинг ва XIX партия конференциясининг хулосаларига биноан йўналиш танлаш эркинлиги, манфаатлар мувозанати, тенг ҳуқуқлилик ва аралашмаслик, мустақиллик ва суверенитетни ўзаро ҳурмат қилиш, қурол-яроғларни ва биринчи навбатда ядро қуролини қисқартириш, инсон ҳуқуқини ҳурмат қилиш негизида муносабатларни демократиялаш ва инсонпарвар қилиш асос қилиб олинган.

Съезд шуни таъкидлайдики, СССРнинг ана шу принциплар асосига қурилган янги ташқи сиёсати халқаро вазиятнинг сезиларли даражада соғломлашувига, уруш хавфининг камайишига, жаҳоншумул муаммоларни ҳал этиш йўлига чиқиб олишга, жаҳон хўжалик системасида иқтисодиёт интеграциясига, экологик ҳамжиҳатликка, маънавий соҳадаги ҳамкорликка, одамлар ўртасидаги алоқаларнинг кенгайишига ёрдам берди, ҳарбий харажатлар юкининг камайишини бошлаб берди. Натижада ички вазифаларни ҳал этиш учун қулай ташқи шароитлар вужудга келтирилаётир.

Халқаро майдондаги ижобий силжишлар қурол-яроғларнинг оқилона етарли бўлиши принциплари асосида мамлакатнинг ишончли хавфсизлигини таъминлаш вазифаларини соқит қилмайди. Ҳарбий сиёсат масалалари, ҳарбий хизматчилар ва уларнинг оилалари ҳақида ғамхўрлик қилиш доимо давлат ва партиянинг эътибор марказида бўлиши керак.

Съезд КПССнинг халқаро алоқаларини кенгайтириш ва чуқурлаштириш тарафдори бўлиб, коммунистик ва ишчи партиялар билан, бошқа сўл кучлар билан мустаҳкам ҳамжиҳатликни, сиёсий партиялар ва ижтимоий ҳаракатлар билан манфаатдор монанд келадиган кенг кўламдаги соҳаларни излаб топиш муҳим эканлигини таъкидлайди.

Партияни тубдан янгилаш унинг Дастурини тубдан янгилашни талаб қилади. Съезд партиянинг янги Программасини тайёрлаш комиссиясини тузиб, унинг лойиҳасини бошланғич партия ташкилотлари муҳокамасига қўйиш зарур, деб ҳисоблайди.

КПСС жамиятга ва давлатга бундан буёнги даврга мўлжалланган ҳаракатлар дастурини тақдим этади. Бу нарса съезднинг «Инсонпарвар, демократик социализм сари» дастурий баёнотида, мамлакатни ривожлантиришнинг энг муҳим муаммоларига оид резолюцияларда баён қилинган.

Партия съезди КПССнинг раҳбар органларида ишлаш ишониб топшириладиган барча коммунистлар эътиборини партия билан жамиятни инқирозга олиб келган, мамлакатни турғунлик ва якка ҳокимиятга, социализмни эса бузилишларга олиб келган ўтмиш хатолари такрорланишига йўл қўйиш мумкин эмаслигига қаратади.

Мамлакат оғир даврни бошдан кечираётир. Барча демократик кучларнинг бирлашуви ҳар қачонгидан ҳам зарур. КПСС социалистик ғоянинг барча тарафдошларига Советлар, жамоат ташкилотлари ва ҳаракатларидаги кенг кўламдаги иттифоққа, кундалик амалий фаолиятда жипслашишни таклиф қилади. Партия тенг ҳуқуқли асосда мунозара олиб бориб, меҳнат аҳли, фуқаролар тотувлиги ва умуммиллий тотувлик йўлида барча амалий тадбирларни ҳимоя қилишга тайёрдир.

Ҳозирги босқичда партия ҳарбий сиёсатининг асосий йўналишлари тўғрисида

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси XXVIII съездининг

РЕЗОЛЮЦИЯСИ

1. КПСС тинчликни мустаҳкамлашни ташқи сиёсатнинг энг муҳим йўналиши деб ҳисоблайди ва халқаро кескинликни юмшатиш жараёнларига бутун чоралар билан кўмаклашади. Партиянинг янги сиёсий тафаккурга асосланган ҳарбий сиёсати СССРнинг узоқ муддатли манфаатларига мос келади.

Съезд ҳарбий-сиёсий вазиятнинг аҳволига ва унинг ривожланиш истиқболига ҳар томонлама баҳо бериб, ижобий ўзгаришлар барқарорлигининг кафолати ҳозирча таркиб топгани йўқ, СССР учун уруш хавфи сақланиб қолмоқда, деб қайд этади. Бундай шароитда социалистик Ватанни ҳимоя қилиш, мамлакат мудофаа қобилияти ва хавфсизлигини мустаҳкамлаш ва ишончли, оқилона етарлилик даражасида сақлаш юзасидан конституцион мажбуриятларни бажариш бутун халқнинг, партия ва давлатнинг энг муҳим вазифаларидан бири эди ва шундай бўлиб қолади.

КПСС совет мудофаа ҳарбий доктринасини амалга ошириш ва изчиллик билан ривожлантириш тарафдори бўлиб, халқаро хавфсизликнинг кенг қамровли системасини шакллантиришга, шу мақсадда ҳарбий-сиёсий ҳамкорликни кенгайтиришга, урушларсиз ва зўравонликсиз дунё сари олға боришга ёрдам бериш учун тайёр эканлигини тасдиқлайди.

Партия мудофаа вазифаларининг ҳал этилиши урушнинг олдини олишни, СССР давлат чегараларининг дахлсизлигини, Ватанимиз мустақиллигига тажовузларнинг олдини олишни, четдан ҳужум бўлган тақдирда эса бу ҳужумнинг албатта даф этилишини, давлат мустақиллиги ва территориал бутунлигини ҳимоя қилишни, адолатли тинчлик ўрнатилишини таъминлаши зарур, деб ҳисоблайди.

2. КПСС съезди СССР Қуролли Кучлари социалистик давлатни ҳимоя қилиш соҳасидаги ўз конституцион бурчини муносиб бажараётганликларини таъкидлайди. Армия ва Флотнинг, Давлат Хавфсизлик Комитети чегара қўшинларининг, СССР Ички ишлар министрлиги ички қўшинларининг коммунистлари, шахсий состави ўз халқига, халқнинг социалистик йўлига содиқдирлар.

Қўшинларда ва флотда кўпгина жиддий муаммолар, шу жумладан уларга хос бўлмаган вазифаларни бажариш билан, шахсий составни тузиш билан, унинг профессионал тайёргарлиги, етказиб берилаётган техника ва қурол-яроғлар янги турларининг сифати ва миқдори билан, интизом, ташкилий штат структурасининг мукаммал эмаслиги, ҳарбий хизматчилар ва улар оилалари социал ҳимоясининг заифлиги билан боғлиқ муаммолар тўпланиб қолган. Бу эса салбий кайфият, зиддиятни вужудга келтириб, хизматдан қаноатланмаслик туйғусини туғдирмоқда.

КПСС ҳарбий хизматчилар меҳнатининг ниҳоятда катта ижтимоий-сиёсий аҳамиятга эга эканлигини, унинг шарафли характерини таъкидлайди. Съезд партия ташкилотлари, барча коммунистлар зиммасига Совет Қуролли Кучлари обрў-эътиборини мустаҳкамлашга, ҳарбий хизмат обрўсини оширишга, ҳарбий хизматчиларнинг шарафи, қадр-қиммати, ҳаёти ва соғлиғини ҳимоя қилишга бутун чоралар билан ёрдам кўрсатиш вазифасини юклайди.

Съезд КПСС мудофаа, хавфсизлик ва ҳарбий қурилиш масалаларига ягона иттифоқ қонунчилиги асосида марказлаштирилган раҳбарлик тарафдори эканлигини билдиради.

СССР Қуролли Кучлари яккабошчилик, экстерриториал, кўп миллатли кадрлар армияси принциплари асосида қурилиши керак. Бу армия умумий ҳарбий мажбуриятни ҳарбий хизматга шартнома асосида ихтиёрий равишда қабул қилиш билан қўшиб олиб борувчи, социал адолат ҳамда барча ҳарбий хизматчилар ва ҳарбий мажбуриятдагиларнинг қонун олдида тенглиги принципи асосида тузилиб, улардан СССР Конституциясида мустаҳкамланган бевосита вазифалари бўйичагина фойдаланилади.

Ёшларни СССР Қуролли Кучларида хизмат қилишга тайёрлаш ва уларнинг хизматдан ўтишига партиявий таъсир формалари ва усулларини ишлаб чиқиш ҳамда уларни сифат жиҳатдан янги даражага кўтариш зарур. СССР фуқароларини ватанпарварлик ва байналмилал руҳда, Ватан хавфсизлигини таъминлаш муқаддас бурчини бажаришга тайёр туриш руҳида тарбиялаш соҳасидаги ишлар яхшилансин. Бунда маҳаллий партия органларининг роли оширилсин.

3. КПСС совет жамиятини инқилобий янгилаш ҳамда давлатлараро муносабатларда рўй бераётган жараёнлар ҳарбий ислоҳотни ССР Иттифоқи қонунлари асосида босқичма-босқич амалга оширишни талаб этади, деб ҳисоблайди.

Ислоҳот оқилона етарлилик принципига мувофиқ мудофаа имкониятининг илмий асосланган даражасини; истиқболли ҳарбий техника сиёсати ишлаб чиқилишини ҳамда Армия ва Флотни фан, техника ва технологиянинг энг янги ютуқлари негизида юксак сифат кўрсаткичларига эга бўлган замонавий қурол ва ҳарбий техника билан қуроллантиришни; СССР Қуролли Кучлари ташкилий штат структураси ва органлари энг мақбул бўлишини; кадрлар сиёсати қайта қурилишини, ҳарбий хизмат муносабатлари демократиялашувини; шахсий составни тузиш ва тайёрлаш системаси ўзгартирилишини, унинг профессионализмини оширишни ва резервлар таълимини яхшилашни; СССР фуқароларининг ҳақиқий ҳарбий хизматдан ўтишидаги қонуний асослар мустаҳкамланишини таъминлаши керак.

Съезд мудофаа тўғрисидаги қонунларнинг ҳамда мудофаа корхоналарини илмий, тажриба ва ишлаб чиқариш базаларини ташқи омилларга, шунингдек ҳарбий хизматчилар, уларнинг оила аъзолари, запасга бўшатилган ёки истеъфога чиққан кишиларнинг социал таъминоти ва ҳуқуқий ҳимоясига оид тармоқ давлат дастурига қараб ривожлантиришни ҳисобга олган ҳолда бу корхоналарни кенг истеъмол моллари ишлаб чиқарадиган корхоналарга айлантириш тўғрисидаги қонун қабул қилинишини тезлаштириш зарур, деб ҳисоблайди. Бу мақсадларга аввало Қуролли Кучларни қисқартириш ва мудофаа харажатларини камайтириш муносабати билан бўшатиб олинадиган куч ва маблағларнинг бир қисмини сарфлаш зарур.

Съезд ҳарбий кадрларнинг моддий ва ижтимоий аҳволини мустаҳкамлашни, ҳарбий хизматчиларни шинам уй-жойлар билан таъминлашни, нархлар ошган ва пул қадрсизланган шароитда зарар ўрнини қоплаш тадбирларини жорий этишни навбатдаги вазифалар, деб ҳисоблайди.

4. Ҳарбий ислоҳотнинг асосий йўналишларидан бири СССР Қуролли Кучларидаги партиявий-сиёсий ишлар бутун системасини тубдан қайта қуришдирки, бу нарса мавжуд структурани ўзгартиришни, партия ташкилотлари билан сиёсий органларнинг вазифаларини аниқлашни, уларни янги вазифалар ва ижро шароитларига мувофиқ келтиришни, партия ички муносабатларини демократиялашни, янги маънавий вазият яратишни, интизом, ҳуқуқ-тартиботнинг юксак даражасини, ҳарбий хизматчиларга хос ўртоқчиликни ўз ичига олади.

СССР Қуролли Кучларидаги сиёсий иш Маркс, Энгельс ва Ленининг ижодий ривожлантирилаётган ғояларига, жаҳон ижтимоий-сиёсий тафаккури ва маданиятининг ютуқларига асосланиши керак. КПСС Армия ва Флотда ўзининг сиёсий раҳбарлик ролини мустаҳкамлашга, мамлакат мудофаа қобилиятини ошириш манфаатлари йўлида барча соғлом ва тараққийпарвар кучларни жипслаштиришга интилади. Съезд Қуролли Кучларнинг сиёсатдан четлаштирилишига қарши чиқади.

Армия ва Флот ҳарбий-сиёсий органларининг фаолияти мамлакат мудофааси соҳасидаги сиёсатга, СССР Конституциясига мувофиқ қурилиб, ҳарбий хизматчиларни социалистик идеалларга садоқат, армия билан халқ бирлиги, ватанпарварлик, совет халқлари дўстлиги, байналмилалчилик, сергаклик, Ватан мудофаасига доимо тайёр туриш руҳида сиёсий ҳарбий, ахлоқий ва ҳуқуқий тарбиялашга қаратилади.

Армия ва Флотдаги КПСС ташкилотларининг иши, уларнинг мамлакатда партия ҳарбий сиёсатини амалга ошириш юзасидан совет қонунлари доирасида иш олиб бораётган бошқа ижтимоий-сиёсий ташкилотлар билан самарали ҳамжиҳатлиги воситаларини вужудга келтириш ва созлаш вазифаси турибди.

Съезд СССР Қуролли Кучлари Ватаннинг ишончли ҳимоячилари, урушнинг олдини олиш ва тинчликни сақлаш омили бўлиши керак, деб ҳисоблайди. Мудофаани мустаҳкамлаш йўлида эришилган барча ютуқларни эҳтиётлик билан сақлаш ва такомиллаштириш ҳақида ғамхўрлик қилиш ҳар бир коммунистнинг ватанпарварлик ва байналмилал бурчи, умумхалқ ишидир.

ҚАЙТА ҚУРИШНИ ИЗЧИЛЛИК ВА ҚАТЪИЯТ БИЛАН ДАВОМ ЭТТИРАЙЛИК

(Давоми. Боши биринчи бетда).

қиладиган масалаларга: партиянинг бюджети ва мол-мулки тўғрисидаги, КПССнинг таълим, фан ва маданият соҳасидаги сиёсати ҳақидаги, оммавий ахборот воситалари тўғрисидаги, КПССнинг сиёсий партияларга, жамоат ҳаракатлари ва ташкилотларига муносабати ҳақидаги, демократик ҳуқуқларни ҳимоя қилиш ҳамда коммунистларни қувғин қилишга қарши чиқиш хусусидаги, миллий масала ҳақидаги, партиянинг ҳозирги босқичдаги ҳарбий сиёсати асосий йўналишлари тўғрисидаги, КПССнинг иқтисодий ислоҳотни ўтказишдаги сиёсати ва ижтимоий-иқтисодий вазиятни барқарорлаштиришга оид энг зарур чора-тадбирлар тўғрисидаги, деҳқонларнинг аҳволи ва КПССнинг аграр сиёсатини амалга ошириш тўғрисидаги, ёшлар сиёсати тўғрисидаги, имтиёзлар ҳақидаги масалаларга тааллуқли эди.

Комиссия раҳбари шу ҳужжатларни тайёрлаш масалаларига бевосита тааллуқли бўлган таклифлар тегишли комиссияларга топширилганини айтди. У шуни таъкидладики, КПСС Марказий Комитетининг Сиёсий ҳисоботи юзасидан резолюция лойиҳасини тайёрлашда съезднинг кўпгина делегатлари қатнашди. Комиссия уларнинг тузатишлари, мулоҳазалари ва таклифларини тўла-тўкис кўриб чиқишга интилди. Маҳаллий партия ташкилотларидан, айрим коммунистлардан тушган хатларда баён этилган мулоҳаза ва таклифлар ҳам эътиборга олинди.

Резолюция лойиҳасининг айрим қоидалари хусусидаги фикрлар бир-бирирдан анча фарқ қилди, баъзан бир-бирига бутунлай зид бўлди, деди комиссия раиси. Бундай ҳолларда, деб уқтирди у, қатъий мавқеда туриш муҳим эди.

Ҳамма мулоҳаза ва тузатишларни ҳисобга олишнинг иложи бўлмади. Чунончи, КПССнинг Октябрдан кейинги даврда босиб ўтган бутун тарихий йўлига баҳо бериш таклиф қилинди. Комиссиянинг фикрича, партиянинг янги программасида шундай баҳо берилиши лозим. Делегатлар 1991 йилда ёки 1992 йилда партиянинг съездини чақириш тўғрисидаги қарорни резолюцияга ёзиб қўйиш тўғрисидаги бошқа муҳим таклифни ҳам айтдилар. Комиссиянинг фикрича, бу гапни ёзиш керак эмас: бу нарса Марказий Комитет билан Марказий назорат комиссияси янги таркибларининг қўлини боғлаб қўйган бўлур эди. Уларнинг ташаббусини чекламаслик керак.

Кўпгина мулоҳаза ва таклифлар мамлакат ҳукуматининг ишига тааллуқли эди. Шу сабабли улар ҳукуматга топширилди.

Комиссия раисининг нутқидан кейин Сиёсий ҳисобот юзасидан резолюциянинг ҳозиргина умуман қабул этилган лойиҳасига залдаги микрофонлардан ўн бештадан кўпроқ қўшимча ва таклифлар айтилди. Делегатлар муҳокама этилаётган ҳужжатнинг партия турмуши учун, унинг келажаги учун аҳамияти жуда катталигини англаб, миллионлаб коммунистларни, мамлакат меҳнаткашларини қизиқтираётган масалалардан бирontasини ҳам эътиборсиз қолдирмасликка интилдилар.

Жумладан, Семипалатинск полигонини экология фалокати зоналари рўйхатига киритишга оид таклифлар айтилди, бир қанча делегатлар тарихимиздаги воқеалар, айрим партия раҳбарларининг роли ва шахсий сиёсий масъулияти яққолроқ баҳоланишини талаб қилдилар. Шу таклифларнинг ҳар бири манфаатдорлик ва эътибор билан муҳокама қилинди, уларнинг кўпчилигини ҳужжатнинг узил-кесил таҳририда эътиборга олишга қарор қилинди.

Бироқ залдаги вазиятнинг кескинлиги кучайиб борар ва залда ўрнатилган барча микрофонлар ёнида турган кишиларга лоақал битта-биттадан сўз берилмаса, кескинликни юмшатиб бўлмайдигандек туюларди. Раислик қилувчи таҳрир комиссиясининг раҳбари билан биргаликда ҳужжат устидаги ишнинг бу босқичида ҳам, унга қилинган мингдан ортиқ мулоҳаза ва қўшимча комиссияда муҳокама қилинганидан кейин ҳам делегатларни охирги маррага бошлашга — Марказий Комитетнинг Сиёсий ҳисоботи юзасидан резолюция қабул этишга зўр сабот билан интилганлиги сезилиб турди.

Ниҳоят **И. Т. Фролов** яна бир таклифни ўртага ташлади. У мафкуравий иш секциясининг қатнашчилари номидан илгари съездда қилинган: КПССнинг ҳозир амалда бўлган Программаси ўз кучини йўқотди, деб ҳисоблансин, янги Программани ишлаб чиқиш учун комиссия тузилсин, бу Программанинг лойиҳаси умумхалқ муҳокамаси учун эълон қилинсин ва у 1991 йилдаёқ конференция ёки съездда кўриб чиқилсин, деган таклифни такрорлади. Бироқ резолюция лойиҳасига бу тузатиш ҳам қабул этилмади.

Съезд Марказий Комитетнинг Сиёсий ҳисоботи юзасидан резолюцияни кўпчилик овоз билан қўшимчалар билан бирга қабул қилганидан кейин раислик қилувчи делегациялар вакилларининг йиғилишини шошилинч равишда чақириш зарурлиги тўғрисидаги масалани делегатлар маслаҳатига қўйди. Съезд ташкилий масалаларни ҳал этишга яқинлашиб қолганлиги сабабли шундай қилиш керак бўлиб қолди, деб изоҳ берди у.

Танаффус вақтида делегациялар вакиллари кенгашининг йиғилиши бўлди. Унда партия Бош котиби лавозимига номзодлар кўрсатиш тўғрисидаги масала ҳар томонлама муҳокама қилинди. Шундан кейин Кемеровадаги «Химпром» бирлашмасининг бригада бошлиғи **В. А. Калюта** вакиллар кенгашининг топшириғига биноан мажлисда сўзга чиқиб, бу лавозимга тўрт номзод: С. И. Гуренко, В. А. Ивашко, О. И. Лобов, М. С. Горбачев номзодлари таклиф этилганлигини хабар қилди. Гуренко ва Ивашко ўртоқлар ўз номзодларини қайтариб олишди, ўртоқ Лобов ўртоқ Горбачев учун овоз беришга даъват этди.

Делегациялар вакилларининг топшириғига кўра, деди делегат, М. С. Горбачевни Бош котиб этиб сайлашни таклиф қиламан. Партиянинг бугунги жипслашуви учун бу энг мақбул номзод бўлади. Мени қўллаб-қувватлашингизни сўрайман. Айни пайтда ишчи съездда Бош котиб ва Сиёсий бюро жиддий танқид қилинганлигини эслатиб ўтди. Бундан буёнги ишни олиб боришда буни ҳисобга олиш керак.

Шундан кейин сўзга чиққан Озарбайжон партия ташкилоти делегациясининг вакили **Э. В. Исмайлов** номи айтилган номзодни қўллаб-қувватлади. Бунда у давлат, иқтисодиёт, сиёсий системанинг янги структурасини барпо этишда М. С. Горбачев катта ҳисса қўшганлигини таъкидлади.

Раислик қилувчи КПСС Марказий Комитетининг Бош котиби лавозимига номзод кўрсатилаётганлигини, муҳокама эса кейинроқ бўлишини делегатларга эслатиб қўйишга мажбур бўлди. Бироқ эслатишларга қарамай, делегатлар янги номзодлар кўрсатаётиб, айни пайтда анчагина кенг доирадаги масалаларни муҳокама қилавердилар. Масалан, бир вақтнинг ўзида Президент ва Бош котиб лавозимларини эгаллаб турншнинг мақсадга мувофиқлиги хусусида шубҳа билдирилди, раҳбар лавозимларга сайлашда муайян ёш чегарасини белгилаб қўйиш таклиф қилинди. Мунозарада қизишиб кетиб, М. С. Горбачевга партия сафларини мустаҳкамлаш учун ҳатто президентликдан воз кечишни ҳам таклиф қилишди.

(Давоми тўртинчи бетда).

ҚАЙТА ҚУРИШНИ ИЗЧИЛЛИК ВА ҚАТЪИЯТ БИЛАН ДАВОМ ЭТТИРАЙЛИК

(Давоми. Боши биринчи ва учинчи бетларда).

Раислик қилувчи номзодларни муҳокама қилишга шошилмасликни яна сўраганлигига қарамай, бу илтимоснинг деярли фойдаси бўлмади. Якун ясаш тўғрисида таклиф тушгунига қадар КПСС Марказий Комитетининг Бош котиби лавозимига съезднинг саккиз делегати номзод қилиб кўрсатилди. Булар — М. С. Горбачев, Т. Г. Авалиани, О. И. Лобов, О. Н. Сисуев, В. В. Бакатин, Э. А. Шеварднадзе, Н. С. Столяров, А. Н. Яковлев номзодларидир.

Номзодларга нутқ сўзлаш ва делегатлар саволларига жавоб қайтариш учун алфавит тартибида сўз беришга қарор қилинди.

Минбарга биринчи бўлиб **Т. Г. Авалиани** чиқди. У ўзининг анча мураккаб аҳволда эканлигига қарамай, ўз номзодини қайтиб олмаслигини таъкидлади.

КПССдаги олий лавозимга даъвогарнинг фикрича, партия авангард куч бўлиши, бироқ айни пайтда бошқа жамоат ҳаракатлари ривожланишига йўл қўйиб бериши, кейинчалик эса парламент ҳокимияти учун улар билан кураш олиб бориши керак. Нотиқ ўзининг социалистик ривожланиш йўлига содиқлигини, лекин мулкчиликнинг турли шакллари бўлишига қарши эмаслигини таъкидлади. Чунончи, шахсий мулк шакллари, деди у, инсон инсонни эксплуатация қилиши доирасидан ташқарида бўлиши керак. Ёлланма ишчилар меҳнатидан мавсумий фойдаланиш мумкин бўлган қишлоқ хўжалиги бундан мустасно.

Номзод корхоналар жамоаларига уларни сотиб олиш ҳуқуқи берилиши керак, деган фикрни ёқлади. Бутун совет халқи маблағи ҳисобига қурилган катта заводлар эса, унинг фикрича, давлат тасарруфида қолиши лозим. Бироқ меҳнаткашлар манфаатдор бўлишлари учун акционерлик мулки бўлиши ва у мазкур корхона акциялари умумий мажмуининг 50 фоизидан ошмаслиги керак, акцияларнинг асосий мажмуи эса давлат ихтиёрида қолади. Жамоалар ишлаб чиқариладиган маҳсулотни ўз билгиларича сота олишлари учун унинг фоизини ҳам кўпайтириш зарур. Бу аста-секин бозор иқтисодиёти сари бориш имкониятини берган бўлур эди.

Бош котиб лавозимига номзод давлатнинг асосий органлари — армия, милиция, Давлат хавфсизлиги комитети тўғрисида гапириб, улар кучли бўлиши, давлат томонидан муттасил такомиллаштириб борилиши тарафдори эканлигини таъкидлади. Органларга асоссиз хуружлар қилинишига йўл қўйиб бўлмайди, чунки бу давлатни заифлаштиради. Давлат эса кучли бўлмоғи лозим. Нотиқ ниҳоятда эҳтиёткорлик билан муносабатда бўлиш лозим бўлган миллатлараро муносабатлар соҳасидаги сиёсатни давлат фаолиятининг яна бир муҳим омили деб атади.

Даъвогар ўзи ҳақида гапириб, 1932 йилда Ленинградда туғилганини, Ярославль вилоятига эвакуация қилинганлигини, ҳунар билим юртини тугатганини, кейин армияда хизмат қилганини айтди. Киселев (Кемерово вилояти) шаҳар партия комитетининг биринчи котиби этиб сайлангунга қадар слесарликдан бирлашма бош директорлигигача бўлган меҳнат йўлини босиб ўтди.

У маданиятни ривожлантириш, Ноқоратупроқ муаммоларига муносабат тўғрисидаги саволларга ҳам жавоб берди, иш ташлаш ҳаракати хусусидаги ўз фикрларини, мафкуравий иш тўғрисидаги мулоҳазаларини баён этди.

М. С. Горбачев делегациялар вакиллари кенгаши иштирокчиларига ҳамда съездда унинг номзоди КПСС Марказий Комитети Бош котиби лавозимига сайлаш учун кўрсатилишини ёқлаб гапирганларга миннатдорчилик билдирди. Вужудга келган вазиятда, деди у, ягона тўғри жавобни топиш керак эди, мен бу жавобни узоқ вақт изладим. Ўртоқларга ҳам агар менинг номзодим кўрсатилса, қайтариб олмайман, деб айтдим.

Шу кунларда мен жуда кўп одамлардан, шу жумладан, машҳур кишилардан хатлар олдим. Уларда мени Бош котиб лавозимини эгаллашга рози бўлмасликка даъват этишган. Ҳар нима бўлганда ҳам ўз номзодимни қайтиб олмасликка даъват этилган мактублар эса, бундан кўп бўлса борки, кам эмас.

Иккинчидан, ҳозирги раҳбарият қилган ишларни биз қоралаганимиздан ва унга баҳо берганимиздан кейин қандай йўл тутиш керак? Ахир, бу раҳбарият кўп жиҳатдан менинг таъсирим остида ишлаган-ку. Шунинг учун ҳам қилинган барча ишлар ва йўл қўйилган барча хатолар учун, барча кулфатлар учун мен энг кўп даражада жавобгарман. Овоз бериш ва кимни сайлашни танлаш — сизларнинг ҳуқуқингиз.

М. С. Горбачев ўз программаси хусусида уни баён этиш зарурати йўқ, деб таъкидлади: унинг барча позициялари делегатларга маълум. Айни пайтда у қайта қуришнинг ҳозирги босқичида партиядаги ва жамиятдаги қарама-қаршиликни, айниқса, жамиятимизда ўзгартишлар амалга оширилишини ёқлаш кайфиятидаги демократик, тараққийпарвар кучларнинг бўлиниб кетишини энг катта хавф деб ҳисоблашини таъкидлади. Номзод агар ўзи сайланса, ана шундай вазифаларни ҳал этиш учун барча ишни қилишини уқтирди. Бунинг учун Марказий Комитет таркибида ҳам, олий раҳбариятда ҳам ғоят жиддий ўзгартишлар қилиш керак бўлади.

Сизнинг фикрингизча, коммунистларнинг қанча қисми жамиятнинг янги сифат ҳолатига тайёр эмас-у, қанча қисми жамият янгича бўлиб қолганини англамаяпти, деган саволга жавобан М. С. Горбачев бундай деди: менинг фикримча, биз ҳаммамиз ҳали тайёр эмасмиз — биз ўз давримизнинг фарзандларимиз, жамиятимизнинг ёш қисмидан ташқари, фикримиз шаклланган одамлармиз. Муайян турмуш шаклларига, муайян укладга одатланган сийқа усуллар тўлиб-тошиб ётибди, уларнинг ҳаммасини қайтадан ўзгартириш осон иш эмас. Бу — ҳақиқий ҳаёт, шу сабабли мен таг заминли инқилобий ўзгартириш тарафдориман, аммо уни шундай усуллар билан қилиш керакки, одамларнинг тақдири вайрон бўлмасин, биз қарама-қарши қўйишга, биродаркушлик ишларига ўралашиб қолмайлик. Биз инқилобдан кейин умримиз зое ўтмаганлигини, баъзи нарсаларни ўрганиб олганимизни исботлашимиз керак. Одамларнинг ватанпарварлигига, ақл-заковатига, дўстлигига таяниб, бу вазифаларни қадам-бақадам, олға томон қатъият билан интилиб, демократик негизда ҳал қила оламиз.

Партиядаги олий лавозимга номзоднинг «моҳият эътибори билан капитализмни қайта тиклашдан иборат» бўлган туб иқтисодий ислоҳотга ва Б. Н. Ельциннинг съезддаги нутқига муносабатига тааллуқли саволлар бир боғлам тарзида берилди.

М. С. Горбачев бундай деди: мен социалистик йўл позициясида қаттиқ турибман. Бу тузумнинг ҳали фойдаланилмаган жуда катта имкониятлари борлигига аминман. Шу имкониятдан фойдаланиш асосида биз туб ўзгартишларни ўтказиб, демократия орқали инсонни ҳокимиятга қайтариб, уни ишлаб чиқариш воситаларига қайтариб, шу тариқа кўп иш қила оламиз. Мен мамлакатимизни капиталистик тартибларни қайта тиклашга судрайдиган кишилар билан ҳеч қачон боғлиқ бўлмайман. Бу гапдан — бизнинг жамиятимиз билан капиталистик жамият ўртасида қандайдир «темир парда», бетон девор тиклаш керак, деган маъно келиб чиқмайди. Мен барча мамлакатлар билан ҳамкорлик тарафдориман, қадриятларни баҳам кўриш тарафдориман, маданиятларни бойитиш тарафдориман. Бошқа халқлардаги ҳамма фойдали нарсаларни олиб, улардан фойдаланиш, аммо социалистик йўлга содиқ бўлиб қолиш керак.

Б. Н. Ельциннинг нутқи хусусида. У партия ўзини-ўзи ислоҳ қилиши, янгилаши кераклиги ҳақида гапирганида, биз у билан якдилмиз. Айни вақтда у мазкур жараённи қандай тасаввур этишини, нималарни назарда тутаётганлигини ҳали аниқлаш лозим. Борис Николаевичнинг нутқида берилган янгиланиш таърифига келганда, уни биз, коммунистлар учун мақбул эмас, деб рад қилишимиз керак. Ҳа, биз янгиланиш тарафдоримиз, биз ўзимиз танлаб олган социалистик йўлга кўмаклашар эканмиз, партиянинг янги роли ва мавқеини тан олишимиз керак ва биз учун бошқа ҳеч қандай мақсадлар йўқ. Коммунистлар ўз партия ташкилотларини тузишлари, ўзлари зарур ва мумкин деб ҳисоблаган жойда ҳаракат қилишлари мумкинлигига асосланамиз. Бундан бошқача ёндашув — конституцион ҳуқуқларга, инсон ҳуқуқларига ҳужум қилиш — бу ҳуқуқларни бузишдир.

Делегатлардан бири барбод бўлган ташаббусларга, жумладан, алкоголизмга қарши кампанияга тааллуқли ғояларни ким ўйлаб чиқарган ёки таклиф қилган эди, деган саволни берди. Бу саволга шундай жавоб берилди: уч-беш ҳодисадан ташқари Сиёсий бюро ўзининг ҳамма қарорларини кўпчилик овоз билан қабул қилган, ҳар бир масалани синчиклаб таҳлил этган. Ўша пайтда биз жамоатчиликнинг қатъий талабларига қулоқ солиб, жамиятимизни кемираётган офатга қарши курашни авж олдирган эдик. Бу офат ўша пайтда миллатнинг зурриётига таъсир қилган эди. Биз бу курашни бошлаганимиз хато бўлмаган эди. Бироқ айни вақтда биз кўпгина нотўғри ҳаракатларга йўл қўйдик, бу ҳақда ҳамма гаплар айтилди. Бу курашни давом эттириш кераклигини эсдан чиқармаган ҳолда ҳозир хатони тузатишга интиляпмиз. Аммо маъмуриятчилик йўли билан эмас, бутун жамиятни бу курашга жалб қилишни кўзлаяпмиз.

М. С. Горбачев унинг вақти Президент ва Бош котиб вазифаларини бажариш учун қандай тақсимланаётганлиги ҳақидаги саволга ҳам жавоб қайтарди. Бу вазифаларни бирга қўшиб олиб бориш жуда оғир, камчиликлар ҳам бўлди, албатта. Ўйлайманки, ҳозир биз жорий қилаётган воситалар бундай камчиликларни жуда камайтириши лозим. Менда жуда етишмай турган нарса вақтдир. Аммо ҳали куч-қувватим етарли деб ўйлайман.

СССР ички ишлар министри **В. В. Бакатин**, Арманистон Компартияси Марказий Комитетининг иккинчи котиби **О. И. Лобов**, Ю. А. Гагарин номидаги ҳарбий-ҳаво академиясининг катта муаллими **Н. С. Столяров**, Куйбишевдан халқ депутатлари Красноглинск район Советининг раиси **О. Н. Сисуев**, СССР ташқи ишлар министри **Э. А. Шеварднадзе**, КПСС Марказий Комитетининг котиби **А. Н. Яковлев** ўз номзодларини қайтариб олдилар.

Номзодлар ўз қарорларини исботлаш учун далил келтириб, партиядаги вазият мураккаблиги ҳақидаги фикрларини, бу вазиятдан чиқиш учун нималар қилиш керак, деб ўйлаётганликларини айтдилар. Баъзи кишилар партия Марказий Комитетининг Бош котиби ва мамлакат Президенти лавозимларини бирга қўшишга йўл қўйиб бўлмаслиги ҳақида гапирдилар. Бошқа кишилар чет элларда ҳукмрон партиянинг раҳбари одатда давлат бошлиғи бўлиб қолиши одат эканлигини таъкидладилар. Бироқ уларнинг ҳам, буларнинг ҳам фикри бир жойдан чиқди: жамият тараққиётининг бурилиш босқичида ҳокимиятни кучли қўлда жипслаштириш зарурати вужудга келади, ҳозир эса партия билан мамлакатнинг М. С. Горбачевдан бошқа раҳбари йўқ. Бўлажак Бош котибга, дадил ва қатъий ҳаракат қилинг, ўз атрофингизга янги тоифадаги ўткир зеҳнли, серғайрат кишиларни тўплаб олинг, деган тилаклар янгради.

Шундай қилиб, КПСС Марказий Комитети Бош котиби лавозимига номзодлар муҳокамасини давом эттириш учун рўйхатда Т. Г. Авалиани билан М. С. Горбачев қолдилар.

Раислик қилувчи номзодларни муҳокама қилиш хусусида съезд тасдиқлаган иш тартибида ҳеч қандай махсус кўрсатмалар йўқлигини айтди. Электроника ёрдамида овоз беришга қарор қилинди. Съезд қатнашчиларининг кўпчилиги муҳокамага қарши экани маълум бўлди. Баъзи делегатларнинг Т. Г. Авалиани номзодига билдирган эътирозлари қабул қилинмади, чунки, раислик қилувчи таъкидлаганидек, бу эътирозларда салмоқли далил-исботлар ўрнига «эҳтирос руҳи» кўпроқ эди.

Ниҳоят яширин овоз бериш учун рўйхатда икки киши — **Т. Г. Авалиани** билан **М. С. Горбачев**нинг фамилиялари қолдирилди.

Сайлов ишини давом эттириш учун саноқ комиссияси сайланди. Шундан кейин делегатлар «катта танаффус»га чиқдилар.

Съезд кечки мажлисда «Инсонпарвар, демократик социализм сари» дастурий ҳужжат лойиҳасини муҳокама қилишга ўтди. Мазкур баёнот лойиҳасини ишлаб чиқувчи комиссия бошлиғи **В. А. Медведев**га сўз берилди. У съезднинг очилиш пайтида делегатларга Марказий Комитет Пленуми маъқуллаган ва матбуотда эълон қилинган съезд дастурий баёнотининг лойиҳаси тарқатилганини эслатиб ўтди. Бу Марказий Комитетнинг февраль Пленуми қабул қилган ва съездолди мунозарасига асос бўлган КПСС Марказий Комитети Ҳаракат дастурига нисбатан мутлақо янги ҳужжатдир.

Комиссия бошлиғи комиссия кўриб чиқиши учун лойиҳанинг бир қанча муқобил нусхалари, жумладан, демократик платформадан дастурий баёнотнинг янги лойиҳаси тушганлигини маълум қилди. Комиссия партия Марказий Комитети Россия Федерацияси Компартиясининг таъсис съезди муҳокамасига тақдим этган ва съезд делегатлари олдиндан танишиб чиққан лойиҳани муҳокама қилиш учун асос деб қабул қилишни мақсадга мувофиқ деб топди.

Комиссия 400 дан ортиқ таклиф, мулоҳаза ва тузатишни кўриб чиқди. Жами 157 та тузатиш қабул қилинди. Улар ҳужжатнинг деярли барча бўлимларига тааллуқли эди. Хусусан, анчагина делегатларнинг кўпдан-кўп танқидий мулоҳазаларига мувофиқ инсонпарвар, демократик социализмнинг таърифи ойдинлаштирилди ва кучайтирилди. Коммунистик истиқбол тўғрисидаги масала муҳим масаладир. КПСС Марказий Комитетининг Ҳаракат дастури лойиҳасида у тўғрисида гапирилган ва бунинг учун лойиҳани қаттиқ танқид қилган эдилар. Дастурий баёнот лойиҳасида гарчи комиссиядаги демократик платформа вакили коммунистик истиқбол тўғрисидаги эслатмани умуман чиқариб ташлашни таклиф этган бўлса-да, бу нарса ҳисобга олинди. Тангликдан чиқишга оид шошилинч чоралар тўғрисида гапирилган бўлим анча қайта ишланди. Комиссия кечиктириб бўлмайдиган шошилинч чоралар орасида ғоят мураккаб миллатлараро муаммоларни ҳал этиш учун бирмунча қулай вазиятни вужудга келтириш зарурлигини назарда тутиб, суверен давлатлар иттифоқи тўғрисида янги шартнома тузиш муаммосини биринчи ўринга қўйди.

Съезд ҳужжат лойиҳасини асос учун қабул қилди. Эндиликда у «Инсонпарвар, демократик социализм сари. КПСС XXVIII съездининг дастурий баёноти» деб аталади.

Шундан кейин ҳужжат саҳифама-саҳифа, бўлимма-бўлим муҳокама қилина бошлади. Комиссия бошлиғи минбарда кўп вақт туриб қолди. Чунки у кўпдан-кўп саволларга жавоб қайтариши ва фикрларни, тақдим этилаётган тузатишларни шарҳлаб беришига тўғри келди. Тузатишлар Дастурий баёнотнинг номидан бошланди. «Инсонпарвар, демократик социализм» термини хусусидаги жўшқин мунозарадан кейин унинг «яшаш ҳуқуқи» эътироф этилди ва ўз номида қолди.

Биринчи саҳифа анча узоқ муҳокама қилинганидан кейин «сергаклантирувчи» мулоҳаза айтилди: ҳужжат ички мантиқий боғлиқликка эга ва унинг ҳар бир кичик бандини алоҳида муҳокама қилиб, бундан кейин қандай мазмун борлигини сезмасак, бутун лойиҳани бекор қилиш мумкин. Фақат энг муҳим фикрларни кўриб чиқиш зарур, акс ҳолда муҳокама икки ҳафта давом этиши мумкин. Бунга жавобан тузатишнинг муҳимлигини қандай аниқласа бўлади, деган савол туғилди. Дастурий баёнотни қабул қилиш юзасидан бундан кейинги ишлар усули хусусида ўйлаб кўришга, ҳозирча эса навбатдаги масалага ўтишга қарор қилинди.

Шундан кейин съезд КПСС Марказий Комитети Бош котибини сайлаш юзасидан саноқ комиссиясининг раиси, Қозоғистон Компартияси Шарқий Қозоғистон вилоят комитетининг биринчи котиби **И. Н. Тутевол**нинг ахборотини тинглади. КПСС Уставида белгиланганидек, деди у, партия раҳбар органларини сайлаш чоғида яширин овоз бериш ўтказилади. Саноқ комиссияси яширин овоз бериш учун бюллетенни тасдиқлайди.

Ҳисоб комиссиясининг раиси КПСС Уставига биноан Бош котиб айни пайтда КПСС Марказий Комитетининг аъзоси этиб сайланишини эслатди. Бу ҳолат овоз бериш бюллетенида ифодаланган, деб қўшимча қилди у. Партия Уставига мувофиқ, агар даъвогар яширин овоз бериш натижасида овоз беришда қатнашган съезд делегатлари овозининг ярмидан кўпроғини олса, у КПСС Марказий Комитети Бош котиби лавозимига сайланган, деб ҳисобланади.

КПСС Устави нормаларига асосланиб ва съезд регламентига биноан комиссия съезддаги овоз беришда партия анжумани делегатларининг камида учдан икки қисми қатнашса, овоз бериш учун қутиларга бюллетень ташлаган делегатлар овоз беришда қатнашган деб ҳисобланишини тасдиқлашни таклиф этди. Шу тариқа овоз берганлар сони қутилардаги бюллетенларнинг миқдорига қараб белгиланади. Ҳисоб комиссияси раисининг изоҳлашича, белгиланмаган нусхадаги бюллетенлар, шунингдек, овоз беришдан кейин биттадан кўпроқ номзод қоладиган бюллетенлар ҳақиқий деб ҳисобланмайди.

Съезд комиссия таклиф этган сайлов натижаларини аниқлаш тартибини тасдиқлади.

Овоз бериш бошланиши олдидан Олтой ўлкаси Тальменка райони партия комитетининг биринчи котиби **Н. П. Зеленьков**га сўз берилди. У КПСС Марказий Комитети Бош котибининг съезд делегатлари бўлган шаҳар ва район партия комитетларининг котиблари билан учрашувда ўзи сўзлаган нутқига оид баъзи изоҳлар берди.

Съезд ушбу изоҳларни маълумот учун қабул қилди.

Делегатлар овоз бериш тугаганидан кейин тўпланиб, съезд Дастурий баёноти лойиҳасини муҳокама қилишнинг принципиал янги усулини ишлаб чиқдилар: улар дарҳол лойиҳани муҳокама қилишни бошлаб, ҳар бир нотиққа уч минутдан ортиқ вақт бермаслик тўғрисида келишиб олдилар. Шундан кейин аниқ мулоҳаза ва таклифлари бўлган барча кишиларга уларни комиссияга ёзма ҳолда топшириш таклиф этилди.

Бундай иш усули шундан кейин бошланиб кетган мунозаранинг суръати ва ишчанлигини таъминлади. Мунозара муҳокама этилаётган ҳужжат номининг нусхаларидан тортиб, унинг параграфлари мазмунигача бўлган масалаларни ойдинлаштиришгагина тааллуқли бўлди. Жумладан, жамият соғлиғини сақлашга, КПСС сиёсатини такомиллаштиришга бағишланган бўлимларни кенгайтириш истаги билдирилди. Кўпгина делегатлар ўзларининг қисқача нутқларини баёнотда акс эттирилиши жамиятнинг ахлоқийлигини тиклашга, унинг маънавий ўсишига кўмаклашиши зарур бўлган қоидаларга бағишладилар.

Ўз-ўзидан равшанки, анчагина қўшимчалар ва таклифлар ҳужжатнинг иқтисодиётимиз аҳволини акс эттирган ҳамда тангликдан чиқиш йўлларига ва бошқариладиган бозор ҳаракатига бағишланган бўлимларга тааллуқли эди. Айни пайтда жамият сиёсий ислоҳоти чуқурлаштирилиши зарур бўлган қоидаларни ойдинлаштиришга қаратилган тавсиялар киритилди.

Яқинда А. Н. Яковлевнинг съезд қатнашчиларидан бир гуруҳи билан бўлиб ўтган учрашувларидан бири тўғрисида съездда норасмий тарзда тарқатилган туҳматдан иборат маълумотлар хусусидаги аризасини кўриб чиқиш учун ташкил этилган комиссия бошлиғи **В. В. Григорьев** сўзга чиқди. Делегатлар ана шу комиссиянинг шахсий таркибини тасдиқладилар.

Съезд саноқ комиссиясининг раиси **И. Н. Тутевол**га сўз берилади.

У КПСС Марказий Комитети Бош котибини сайлаш юзасидан ўтказилган яширин овоз бериш натижаларини ўқиб эшиттирди. Овоз беришда 4554 делегат қатнашди. М. С. Горбачев номзодини ёқлаб 3411 киши, унга қарши 1116 киши овоз берди. Т. Г. Авалиани номзодини ёқлаб 501 киши, унга қарши 4026 киши овоз берди.

Съезд ҳисоб комиссияси протоколини тасдиқлади.

Шу тариқа, КПСС Марказий Комитетининг Бош котиби этиб яна **Михаил Сергеевич Горбачев** сайланди.

КПСС Марказий Комитетининг Бош котиби овоз бериш натижалари тасдиқлангандан кейин съезд делегатларига мурожаат қилиб, бундай деди:

Мамлакатимиз ва партиямиз турмушининг мана шу масъулиятли пайтида сизлар мени КПСС Марказий Комитетининг Бош котиби этиб сайлаб, мени ғоят қўллаб-қувватлаганлигингиз ва менга ишонч билдирганлигингиз учун миннатдорчилик изҳор қилиш мақсадида сўзга чиқдим. Бунинг учун сизларга ташаккур.

Мен бу вазифаларни ғоят зўр масъулият туйғуси билан ва бу ерда айтилган ҳамда ҳали айтиладиган гаплардан мен ва мен билан ишлайдиган барча кишилар ғоят жиддий, олисни кўзловчи хулосалар чиқариб олишимиз зарурлигини тушунган ҳолда қабул қиламан.

Аммо шу билан бирга, ушбу овоз беришни сизларнинг ҳузурингизда мен баён этган позициялар қўллаб-қувватланганлиги деб биламан.

Ҳали имкониятим бўлади ва съезд охирида яна бир неча оғиз гапириш учун менга имконият беришингизни сўрайман. Ҳозир эса — яна бир бор сизларга раҳмат айтаман.

11 июль куни съезд ўз ишини давом эттирди.

(ТАСС).

Кашшоф ёзи

ОРОМГОҲ ҚЎЙНИДА

Оҳангарон районидаги ўн учта ўрта мактабда бутун ёз бўйи фаолият кўрсатадиган кашшофлар лагерлари ишламоқда. Уларда уч ой давомида 1850 дан ортиқ ўқувчи дам олади. Ҳошимжон Содиқов директорлик қилаётган 38-ўрта мактаб лагерида 100 ўқувчи ёзги таътилни кўнгилли ўтказиши мўлжалланган. Лагерь бошлиғи, тарбиячилар, кашшофлар етакчиси ва бадан тарбия муаллимлари, ошпазлар, тиббий ҳамширалар ўз вазифаларини яхши биладилар. Айни пайтда ўқувчилар орасида ўтказиладиган машғулотлар ва овқатланиш хоналари талаб даражасида жиҳозланган.

Мактаб лагери билим даргоҳининг салқин боғига жойлашган, болалар чўмилиш учун Оҳангарон дарёсига бораяптилар. Дам олувчиларга Қурама тизма тоғларига, Тошкент шаҳридаги ҳайвонот боғига, Ленин комсомоли кўлига, Самарқанднинг диққатга сазовор жойларига саёҳатлар уюштирилмоқда. Бундай қизиқарли тадбирлар райондаги Анорбой Холтўраев директорлик қилаётган 12-, Қаюм Мирзаев раҳбар 14-ўрта мактабларда ҳам ўтказилмоқда.

Район халқ таълими бўлимидан хабар беришларича, ўқувчиларнинг ёзги таътил кунлари 100 дан зиёд бола ўз ота-онаси билан, 240 ўқувчи эса жамоа бўлиб турли экскурсия ва саёҳатларга боради. 340 ўғил-қиз район ва шаҳардаги саноат корхоналарининг пионер лагерларида хордиқ чиқаради.

— Районимиз ҳудудида Тошкент, Олмалиқ, Ангрен, Янгиобод ва бошқа шаҳарларнинг 12 та типовой лагери жойлашган, — дейди район халқ таълими бўлимининг мудири А. Давронов. — Биз вилоят Советидан ўша лагерлардаги ўринларнинг 25 фоизидан фойдаланишга рухсат олдик. Шундай қилиб, 1300 дан кўпроқ ўқувчи ана шу оромгоҳларда хордиқ чиқариш имкониятига эга.

Аммо шу нарса ачинарлики, районда ҳали ҳам биронта намунали лагерь йўқ. Тўғри, «Ахангаранцемент» ишлаб чиқариш бирлашмаси, «Стройпластмасс» ва бошқа баъзи саноат корхоналарининг лагерлари анча йиллардан бери ишлаб турибди. «Оҳангарон» совхозига қарашли «Чашма» ҳам район ўқувчиларига озми-кўпми хизмат қилади. Бироқ бу етарли эмас.

Ҳар йили ўндан ортиқ меҳнат-роҳат лагерлари ташкил этиларди. Барча хўжаликларда ер ижарага берилаётгани муносабати билан бу йил биронта хўжаликда меҳнат-роҳат лагери учун майдон ажратилмади. Унинг қулайлиги шунда эдики, ўқувчилар бу ерда дам олиш билан бирга турли экинлар экиб, ўз билимларини тажрибада синаб кўрар, хўжаликка анчагина маҳсулот ҳам етказиб берардилар. Район раҳбарлари, хўжаликларнинг бошлиқлари бу ҳақда жиддийроқ ўйлаб кўрсалар, ёмон бўлмасди.

М. ҚАЮМОВ.

ХАЙРЛИ ТАШАББУС

Хонқа шаҳридаги «Нилуфар» болалар боғчаси методисти Нигора Тоҳирова ўз хонадонида болалар боғчаси очди. Бу ишларда унга қайнонаси А. Ҳамидова ёрдам бермоқда. Ташаббус билан чиққан бу хонадонга дастлаб осон бўлмади. Энди қийинчиликлар ортда қолди. Зарур қулайликлар яратилган кенг ва шинам бу хонадонда 12 нафар кичкинтой боғчадагидек тарбияланмоқда.

Ташаббускор Н. Тоҳировага яратиб берилган имконият ҳавас қилгудек. Ойига 160 сўм атрофида маош, шахсий уйидан фойдалангани учун 50 сўм ҳақ олмоқда. Уй жиҳозлари, каравот, кўрпа-тўшак ва ўйинчоқлар етарли. Иссиқ овқат «Нилуфар» боғчасидан келтирилмоқда.

Ҳозир Хонқа районида болаларнинг 37 фоизи боғчага тортилган. Эндиликда шундай ташаббуслар соҳада ўзгариш ясаши муқаррар. Нигора Тоҳированинг издошлари кўпайиб бормоқда. Район маориф бўлимига яна 12 та ариза тушди. Улар ҳам Н. Тоҳирова сингари ўз уйларида болалар боғчаларини очиш истагини билдиришди. Ташаббус қулоч ёзмоқда.

Ш. ЭШЖОНОВА.

СПОРТ ахбороти

ФУТБОЛ

Жаҳон биринчилиги тугаши билан ишқибозлар эътиборни мамлакат мусобақаларига қаратмоқдалар. Италиядаги футбол анжумани муносабати билан бир ойдан ортиқ дам олган олий лига коллективлари баҳсларни кеча яна бошлашди. Ўрни келганда эслатиб қўямиз: мамлакатимизнинг кучли 13 командаси ўн бир турдан сўнг мусобақани вақтинча тўхтатган эди. Улар ўртасида ўн бир учрашувнинг олтитасида ғалаба қилиб, иккитасини ютқазган, уч матчни дуранг қилиб, 15 очко тўплаган Москва динамочилари пешқадамлик қилаяптилар. Иккинчи-учинчи ўринларда бораётган МАСК ва Киев динамочиларида ўн тўрт-ўн учтадан очко бор.

Ўн учрашув ўтказиб, борйўғи беш очко тўплаган Волгограднинг «Ротор» командаси охирги ўринда бормоқда.

* * *

Кеча биринчи лигада навбатдаги тур учрашувлари бўлиб ўтди. Бир кун аввал Москва темирйўлчилари Симферополнинг «Таврия» командасини қабул қилдилар. Майдон эгалари меҳмонлар қаршилигини енга олишмади. Учрашув 1:1 ҳисобида дуранг бўлиб, командалар очколарни ўзаро баҳам кўрдилар.

ШАХМАТ

Филиппин пойтахти Манилада жаҳон биринчилиги учун даъвогарлар мусобақаси бошланганига анча бўлди. Ҳозиргача унинг иштирокчилари ўн мартадан баҳслашдилар.

Даъвогарлар баҳсида мамлакатимиз шахматчилари муваффақиятли қатнашмоқдалар. Айниқса Василий Иванчук, Михаил Гуревич ва Борис Гельфандлар ўз мухлисларини қувонтиришмоқда. Бунинг боиси шундаки, улар ажойиб ўйин кўрсатиб, турдан-турга мавқеларини мустаҳкамлаб бораяптилар.

Фикримизнинг далили учун охирги тур учрашувларини олайлик. Мамлакатимиз шахматчиларига бу сафар ўзаро куч синашишга тўғри келди. Масалан, Гельфанд Гуревич билан, Иванчук Долматов билан учрашди. Шахмат тахтасида кураш қизғин тус олди. Ҳужумга катта эътибор бериб, ҳимояда аниқ-пухта ўйнаган томонлар пировардида дурангга рози бўлдилар. Шунга қарамасдан Иванчук, Гуревич ва Гельфанд мусобақада ўзларининг пешқадамлик мавқеларини сақлаб қолишди. Улар ўн имкониятдан еттитадан очко тўплаб, дастлабки уч ўринни эгаллаб турибдилар.

Бошқа учрашувлар натижаси: ГФР вакили Роберт Хюбнер америкалик Ник де Фирмиан устидан ғалаба қозонди. Ҳиндистонлик Ананд Висванатан французлик Жоэль Лотьени, англиялик Найжел Шорт АҚШ шахматчиси Ясер Сейраванни мағлубиятга учратди. Алексей Дреев билан венгриялик Дьюла Сакс, югославиялик Бранко Дамелянович билан швейцариялик Виктор Корчной ўртасидаги учрашувларда кучлар тенг келиб, очколар бўлишиб олинди.

СУВ ТУПИ

Юнонистон, Италия ва Янги Зеландия ватерполчилари мамлакатимиз вакилларининг 1991 йилда ўтказиладиган жаҳон чемпионатининг биринчи саралаш гуруҳидаги рақиблари бўлишади. Бу Афинада қуръа ташлаш йўли билан аниқланди.

Бошқа гуруҳлар таркиби ҳам шу тариқа маълум бўлди. Масалан, Югославия, Руминия, Испания терма командалари ва Осиё мусобақаларининг ғолиби иккинчи тўртликка кирди. Учинчи гуруҳдан АҚШ, Австралия, Франция ватерполчилари ва «Халқаро саралаш баҳси»нинг ғолиби ўрин олди. Тўртинчи тўртликка эса ГФР, Венгрия, Куба терма командалари ва Африкадан бир коллектив кирди.

Саралаш мусобақалари Австралиянинг Пепта шаҳрида ўтказилади.

РЕГБИ

Олий лига биринчилиги кундан-кунга авж олмоқда. Ўн беш кучли коллектив ўртасида «Красний яр» командаси айниқса яхши ўйнамоқда. Красноярсклик регбичилар 15 учрашувдан сўнг 40 очко тўплаб, биринчи ўринда бораяптилар. Иккинчи ўринни Киевнинг «Авиатор» коллективи, учинчи ўринни эса Олмаота армиячилари эгаллаб туришибди.

Тошкентнинг «Звезда» командаси ҳам бўш келмаяпти. Ҳамюртларимиз шу кунгача ўтказилган 13 учрашувнинг бештасини ғалаба билан якунлаб, саккизтасини бой беришди. Улар кучли ўнликдан жой олдилар.

Муҳаррир ўринбосари Н. ЕҚУБОВ.

«ҚИШЛОҚ ҲАҚИҚАТИ»— «СЕЛЬСКАЯ ПРАВДА»
Газета Центрального Комитета Компартии Узбекистана
Выходит на узбекском и русском языках.

БИЗНИНГ АДРЕС: 700083, ТОШКЕНТ, ЛЕНИНГРАД КЎЧАСИ, 32

ТЕЛЕФОНЛАР: Муҳаррир ўринбосарлари — 33-44-43, 32-56-21, 33-16-27-, 32-54-41, Масъул котиб — 33-09-93, 32-56-26. Масъул котиб ўринбосарлари — 32-56-25, 32-54-48, 32-54-47. Партия турмуши бўлими — 33-54-33, 32-56-22. Совет қурилиши бўлими — 32-56-34. Деҳқончилик бўлими — 33-54-33. 32-56-35, 32-54-51. Чорвачилик бўлими — 32-56-33. Қишлоқ қурилиши бўлими — 32-54-44. Маданият, адабиёт ва санъат бўлими — 32-56-36, 32-56-39. Ахборот ва спорт бўлими — 32-54-46, 32-56-39. Хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 32-54-52. Таржима бўлимлари — 32-56-31, 32-54-54, 32-54-55, 32-56-28. Иллюстрация бўлими — 32-58-79. Эълонлар бўлими — 33-81-42.

Р. — 01434. Узбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Д. 1223. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12